

A természetvédelem adottságai és területfejlesztési szerepe

a Pilisi- és a Zsámbéki- medence településein

Dr. Tózsá István
Pilisszentiván
1998

Tartalom

Természeti környezet	03
Természetvédelem	06
Környezetterhelés	09
A természeti/környezeti potenciál inventára interjúk alapján	12
A természeti/környezeti inventár táblázatos és térképi összefoglalása	28
Összefoglaló javaslatok	35

A Kistérségi Regionális Érdekegyeztető Tanács ("KRÉTA") tagjai:

Biatorbágy, Bicske, Budajenő, Etyek, Herceghalom, Nagykovácsi, Páty, Perbál, Piliscsaba, Pilisjászfalu, Pilisszántó, Pilisszentiván, Pilisvörösvár, Solymár, Telki, Tinnye, Tök, Zsámbék.

Ezek a települések két regionális csoportra oszlanak:

1. "Pilis-medence (PM)"

Nagykovácsi, Piliscsaba, Pilisjászfalu, Pilisszántó, Pilisszentiván,
Pilisvörösvár, Solymár, Tinnye;

2. "Zsámbéki-medence (ZSM)"

Biatorbágy, Bicske, Budajenő, Etyek, Herceghalom, Páty, Perbál, Telki,
Tök, Zsámbék.

Természeti környezet

Amikor a települések természeti környezetét, védett értékeit s az ezekkel kapcsolatos konfliktushelyzeteket, vagy a környezet adottságokat vizsgáljuk, első lépésként célszerű elhelyezni őket Magyarország tájai között.

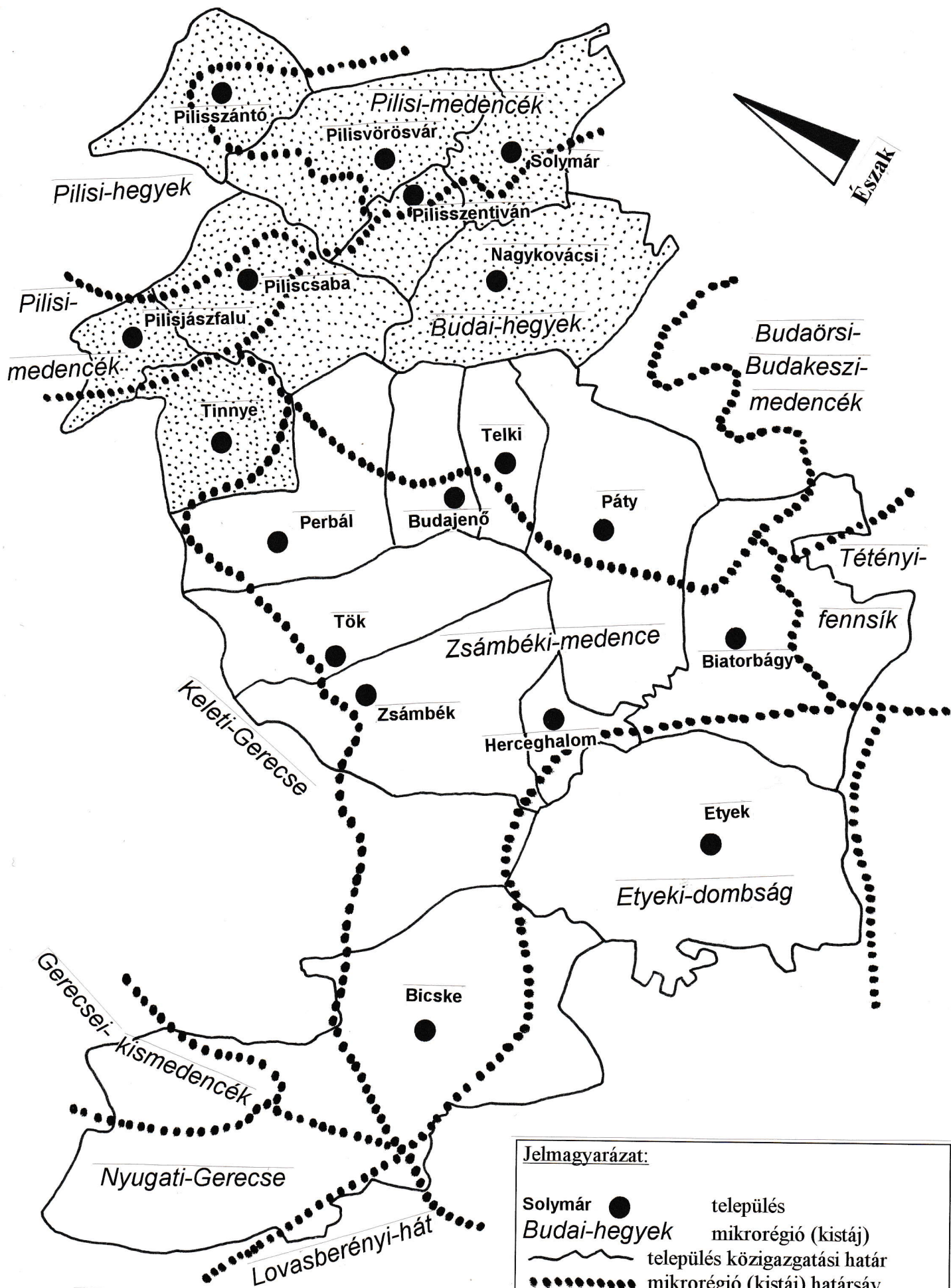
Hazánkban a **természeti-földrajzi tájakat** nagytájakra (makrorégiókra), középtájakra (mezorégiókra), kistájcsoportokra (szubrégiókra) és kistájakra (mikrorégiókra) osztják (PÉCSI M. - SOMOGYI S. 1993).

A "KRÉTA" települései egyetlen mezorégióba, a Gerecsét, a Pilist, a Budai-hegységet és a közöttük lévő nagy medencét felölelő Dunazug-hegyvidékhez tartoznak. Ezen belül Biatorbágy, Bicske, Budajenő, Herceghalom, Perbál, Tök és Zsámbék a Zsámbéki-medence nevű természetföldrajzi kistáj része; Pilisjászfalu, Piliscsaba, Pilisszántó, Pilisszentiván, Pilisvörösvár és Solymár pedig az ún. Pilisi-medencék* elnevezésű kistájon fekszenek.

* A "Pilisi-medence" nem egységes, hanem mozaikos kistáj, s három részből áll: északkeleti része a Pilisszentkereszti-medence lényegében a Dera-patak völgye, s Pilisszentkereszten kívül Pomáz is ennek a területén fekszik. Északnyugati része a Dorogi-medence a Kenyérmezei-patak völgye; Dorogon kívül Leányvár, s a KRÉTA települései közül Jászfalu és Piliscsaba sorolható ide. A kistájmozaik délkeleti része a Pilisvörösvári-medence, melyben a Házi-réti és az Aranyhegyi-patakok folynak. A KRÉTA tagjai közül Pilisszántó, Pilisszentiván, Pilisvörösvár és Solymár tartozik ide.

A "Zsámbéki-medence" KRÉTA tagjai közül Etyek -- bár a Bicske-Zsámbéki-medence nevű szubrégióban fekszik -- egy másik mikrorégióban, az Etyeki-dombságon terül el. Telki és Páty pedig egy jellegében már teljesen különböző szubrégióban, a Budai-hegységben, azon belül pedig a Budai-hegyek elnevezésű mikrorégióban fekszik Nagykovácsival együtt, amely viszont a "Pilisi-medence" csoport tagjai közé tartozik. Ez utóbbi csoport egyik tagja, Tinnye is természeti földrajzi szempontból elkülönülő szubrégióban található; a Gerecsevidéken, s ezen belül a Keleti-Gerecse nevű mikrorégióban.

A "KRÉTA" településeinek természeti földrajzi szempontú elhelyezkedését az *1. ábra* és az *1. táblázat* szemlélteti.

1. ábra
A "KRÉTA" települései és a természeti földrajzi mikrorégiók (kistájak) határai

Jelmagyarázat:

Solymár ●	település
Budai-hegyek	mikrorégió (kistáj)
—	település közigazgatási határ
	mikrorégió (kistáj) határsáv
□	"Zsámbéki-medence" csoport tagja
▣	"Pilisi-medence" csoport tagja

1. táblázat

A "KRÉTA" települései a Dunazug-hegyvidék mezorégióban (középtájban). ZSM = a "Zsámbéki-medence" elnevezésű csoport tagja; PM = a "Pilisi-medence" elnevezésű csoport tagja; Bp = Budapest része.

szubrégió (kistájcsoporth)	mikrorégió (kistáj)	települések
Bicske-Zsámbéki-medence	Zsámbéki-medence	Biatorbágy (ZSM), Bicske (ZSM), Budajenő (ZSM), Herceghalom (ZSM), Perbál (ZSM), Tök (ZSM), Zsámbék (ZSM)
	Etyeki-dombság	Alcsútdoboz, Etyek (ZSM), Felcsút, Pustazámor, Tabajd
Pilis-hegység	Pilisi-medencék	Dorog, Leányvár, Piliscsaba (PM), Pilisjászfalu (PM), Pilisszántó (PM), Pilisszentiván (PM), Pilisvörösvár (PM), Solymár (PM)
	Pilisi-hegyek	Békásmegyér (Bp), Csobánka, Esztergom: (Kertváros), Kesztléc, Pilisborosjenő, Piliscsév, Üröm
Budai-hegység	Budai-hegyek	Budaliget (Bp), Nagykovácsi (PM), Óbuda (Bp), Páty (ZSM), Pesthidegkút (Bp), Telki (ZSM)
	Tétényi-fennsík	Budafok (Bp), Diósd, Érd, Nagytétény (Bp), Törökbálint
	Budaörsi-Budakeszi-med.	Budakeszi, Budaörs
Gerecsevidék	Keleti-Gerecse	Bajna, Bajót, Csabdi, Csolnok, Dág, Epöl, Gyermely, Mány, Máriahalom, Mogyorósbánya, Nagysáp, Sárísáp, Szomor, Tinnye (PM), Tokod, Úny
	Központi-Gerecse	Nyergesújfalu (Pusztamarót), Süttő (Bikolpuszta)
	Nyugati-Gerecse	Agostyán, Baj, Bicske: (Nagyegyháza, Óbarok - ZSM), Dunaszentmiklós, Szárliget, Szomód
	Gerecsei-kismedencék	Bicske: (Csordakút, Tükröspuszta - ZSM), Héreg, Tardosbánya, Tarján, Vértestolna

A fentiekből kitűnik, hogy a "KRÉTA" formáció természeti földrajzi tekintetben nem egységes régió, következésképpen természeti adottságai településenként, vagy településcsoportonként különbözőek. Az adottságok különbözőségével az erőforrásként hasznosítható potenciálok is eltérőek lesznek. Mindez azt indokolja, hogy a kistájszintű természeti földrajzi viszonyok jellemzése után településenként kell megvizsgálni a természeti környezet értékeit, azok megőrzésére, kezelésére és hasznosítására tett eddigi kísérleteket vagy vállalkozásokat, valamint a jövőbeni megőrzésükre, kezelésükre, hasznosításukra (fenntartásukra, fejlesztésükre) vonatkozó tényeket, elképzeléseket ill. javaslatokat.

2. táblázat

A "KRÉTA" településeinek előforduló természetföldrajzi kistájak rövid jellemzése

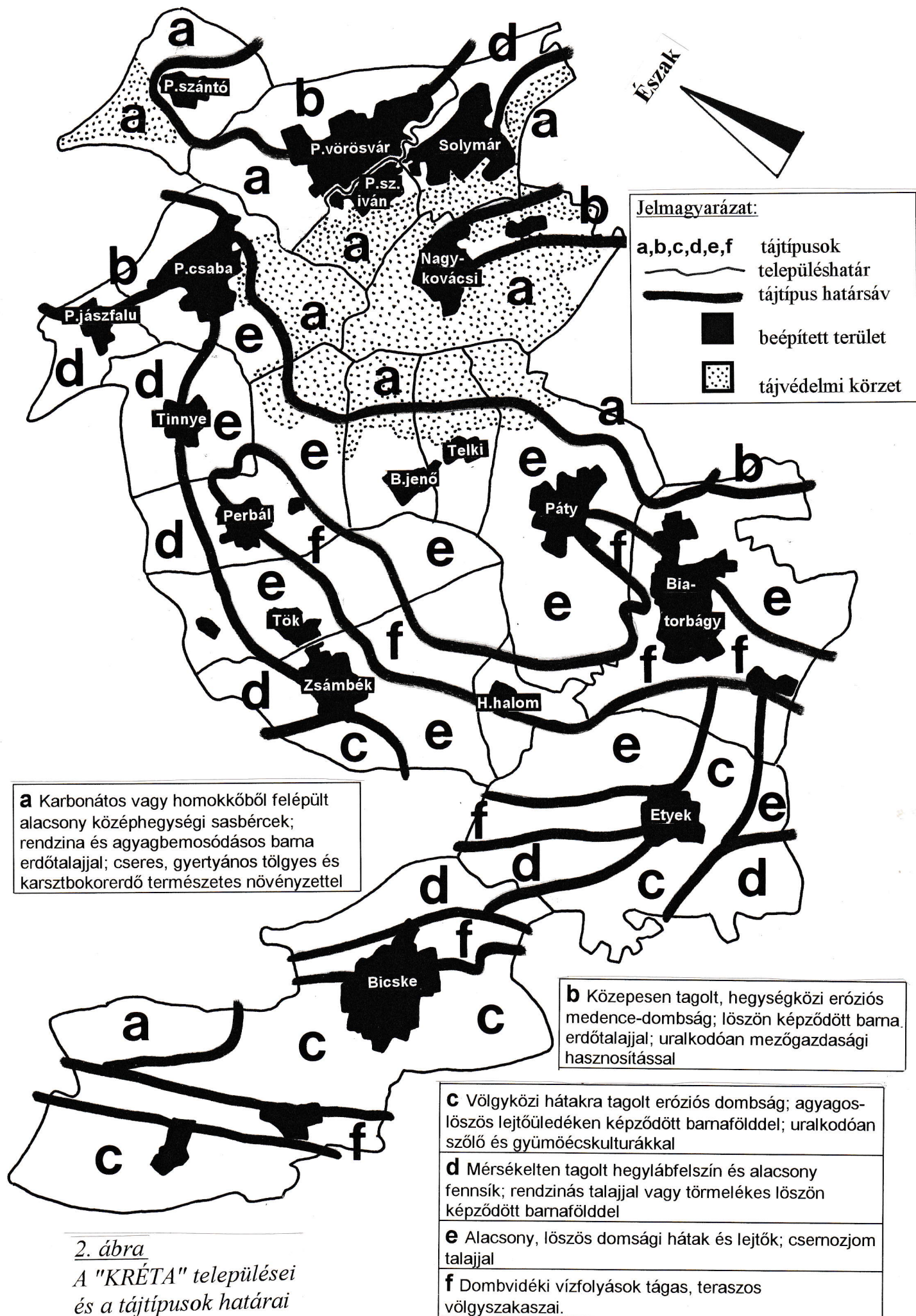
szubrégió (kistájcsoporth)	mikrorégió (kistáj)	jellemzés D= domborzat; K= kőzet; É= éghajlat; V= vízrajz; N= (természetes) növényzet; T= talaj; S= sajátosságok.
Bicske- Zsámbéki- medence	Zsámbéki- medence	D: tektonikus medence. K: mészkő, agyag, homokkő, lösz, kavics. É: mérsékelt meleg, száraz. V: Békás-, Kígyós-, Benta-patak, Szt.László-víz. N: tölgyesek, ligeterdők. T: barnaföld. S: kiránduló turizmus, műemlékek.
	Etyeki-dombság	D: eróziós dombság. K: mészkő, agyag, homok, lösz. É: mérsékelt hűvös és meleg határán, mérsékelt száraz. V: Benta-p., Szt.László-víz. N: tölgyes, tölgykőrís-szil ligeterdő. T: csernozjom barna erdőtalaj. S: szőlőkultúra.
Pilis-hegység	Pilisi-medencék	D: árkos dombvidéki, hegyláb felszíni medencék. K: üledékek, lejtőlösz. É: mérsékelt hűvös, nedves. V: Kenyérmezői-, Aranyhegyi-, Dera-patak. N: cseres, gyertyános tölgyes. T: erdőtalaj. S: kiránduló turizmus, kiskertek, üdülőterület.
	Pilisi-hegyek	D: sasbércei központi hegység. K: dolomit, mészkő. É: mérsékelt hűvös, száraz. V: Kenyérmezői-, Dera-Szentlélek-, Aranyhegyi-patak. N: cseres, gyertyános tölgyes, karsztbokorerdő. T: rendzina. S: természeti és műemléki értékek, erős turisztikai igénybevétel.
Budai-hegység	Budai-hegyek	D: törésszerű, sasbércei központi hegység. K: dolomit, mészkő, agyag, márga, homokkő. É: mérsékelt meleg-száraz. V: Aranyhegyi-, Ördög-árok-, Hosszúréti- és Füzes-patak. N: cseres, gyertyános tölgyes. T: rendzina, barnaföld. S: barlangok, termálvizek, igen erős társadalmi igénybevétel.
	Tétényi-fennsík	D: alacsony fennsík. K: mészkő, homokos kavics. É: mérsékelt meleg, száraz. V: Hosszúréti-patak, Sulácsi-csat., Duna. N: karsztbokorerdő. T: rendzina, barnaföld. S: sűrű beépítés, kiskert, kiránduló turizmus.
	Budaörsi- Budakeszi-med.	D: árkos-sasbércei kismedencék. K: karsztos mészkő. É: mérsékelt hűvös, száraz. V: Hosszúréti-patak. N: cseres tölgyes, karsztbokorerdő. T: barnaföld. S: budapesti agglomeráció része.
Gerecsevidék	Keleti-Gerecse	D: tagolt medencedombság. K: mészkő, homok, kavics. É: mérsékelt hűvös, száraz. V: Bajóti-, Únyi-patak. N: cseres, gyertyános tölgyes, bükköspusztafüves sztyeprét. T: rendzina. S: vadászturizmus.
	Központi- Gerecse	D: fennsík. K: mészkő. É: mérsékelt hűvös, száraz. V: Bikali-, Bajóti-patak, Szt.László-víz. N: bükkös, gyertyános tölgyes. T: rendzina. S: karsztos formák.
	Nyugati-Gerecse	D: változatos: sasbércei, teraszos, fennsíkos. K: mészkő. É: mérsékelt hűvös, száraz. V: Által-ér, Váli-víz. N: cseres tölgyes, bükkös. T: rendzina. S: karsztos formákban gazdag.
	Gerecsei- kismedencék	D: szerkezeti, hegyközi medencék. K: mészkő, homok, agyag, homokkő. É: mérsékelt hűvös, száraz. V: Únyi-, Bikali-, Galla-patak, Szt.László-víz. N: tölgyes, kőrís-szil ligeterdő. T: rendzina. S: kis üdülési vonzás.

Minden kistájat egy vagy több **tájtípus** (ökotóp együttes) épít fel. A 2. *ábra* azt szemlélteti, hogy a "KRÉTA" településeinek területén milyen tájtípusok fordulnak elő. A 3. *táblázat* azt mutatja meg, hogy melyik település közigazgatási területén hány tájtípus fordul elő, azaz tájképileg mennyire homogén, ill. inhomogén az illető település közigazgatási területe. Teljesen homogén tájtípusban egyetlen település sem fordul elő. A nagy kiterjedésű településeken (pl. Bicske, Biatorbágy, Etyek, Zsámbék) várhatóan több tájtípus fordul elő, ami a természeti környezet szempontjából változatosabbá teszi a tájképet, a területhasznosítás szempontjából pedig több, teljesen különböző profilú tevékenységre is lehetőséget biztosít. Ahol kevés a tájtípus, ott a tájkép egységessége inkább csak tájesztétikai szempontból kedvező (pl. Pilisszentiván, Nagykovácsi, Solymár).

3. táblázat

A tájtípusok száma a "KRÉTA" településein

települések	tájtípusok száma (a 2. <i>ábra</i> szerint)
Biatorbágy (ZSM)	4
Bicske (ZSM)	4
Budajenő (ZSM)	2
Etyek (ZSM)	4
Herceghalom (ZSM)	2
Nagykovácsi (PM)	2
Páty (ZSM)	3
Perbál (ZSM)	4
Piliscsaba (PM)	4
Pilisjászfalu (PM)	2
Pilisszántó (PM)	2
Pilisszentiván (PM)	2
Pilisvörösvár (PM)	3
Solymár (PM)	2
Telki (ZSM)	2
Tinnye (PM)	2
Tök (ZSM)	3
Zsámbék (ZSM)	4

2. ábra
 A "KRÉTA" települései
 és a tájtypusok határai

Természetvédelem

A "KRÉTA" településeinek az országosan védett területek az 1997-ben megalakult Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság működési területéhez tartoznak: így a volt Pilisi Tájvédelmi Körzet ma a Duna-Ipoly Nemzeti Park részeként Pilisszántó nyugati részét foglalja el (ez a lényegében a Dunántúli-középhegység legmagasabb hegyének, a 756 m magas Pilisnek a keleti lejtőit jelenti). A Budai Tájvédelmi Körzet Solymár, Pilisszentiván, Piliscsaba, Nagykovácsi, Perbál, Budajenő, Telki és Páty közigazgatási területét érinti (lásd 3. ábra). Ezek közül is Nagykovácsi valamint Pilisszentiván az a település, ahol a Budai TVK 90-80 %-ot foglal el a külterületből. A "KRÉTA" formáció településeinek nincsen más, országos védelmet élvező természetvédelmi terület. (A legközelebbi Bicske mellett az Alcsúti Arborétum; ill. a Buda belterületén található természetvédelmi területek: a Pál-völgyi és a Szemlő-hegyi-barlang felszíne, a Jókai-kert, a Sas-hegy, a Gellért-hegy, valamint a Háros-sziget).

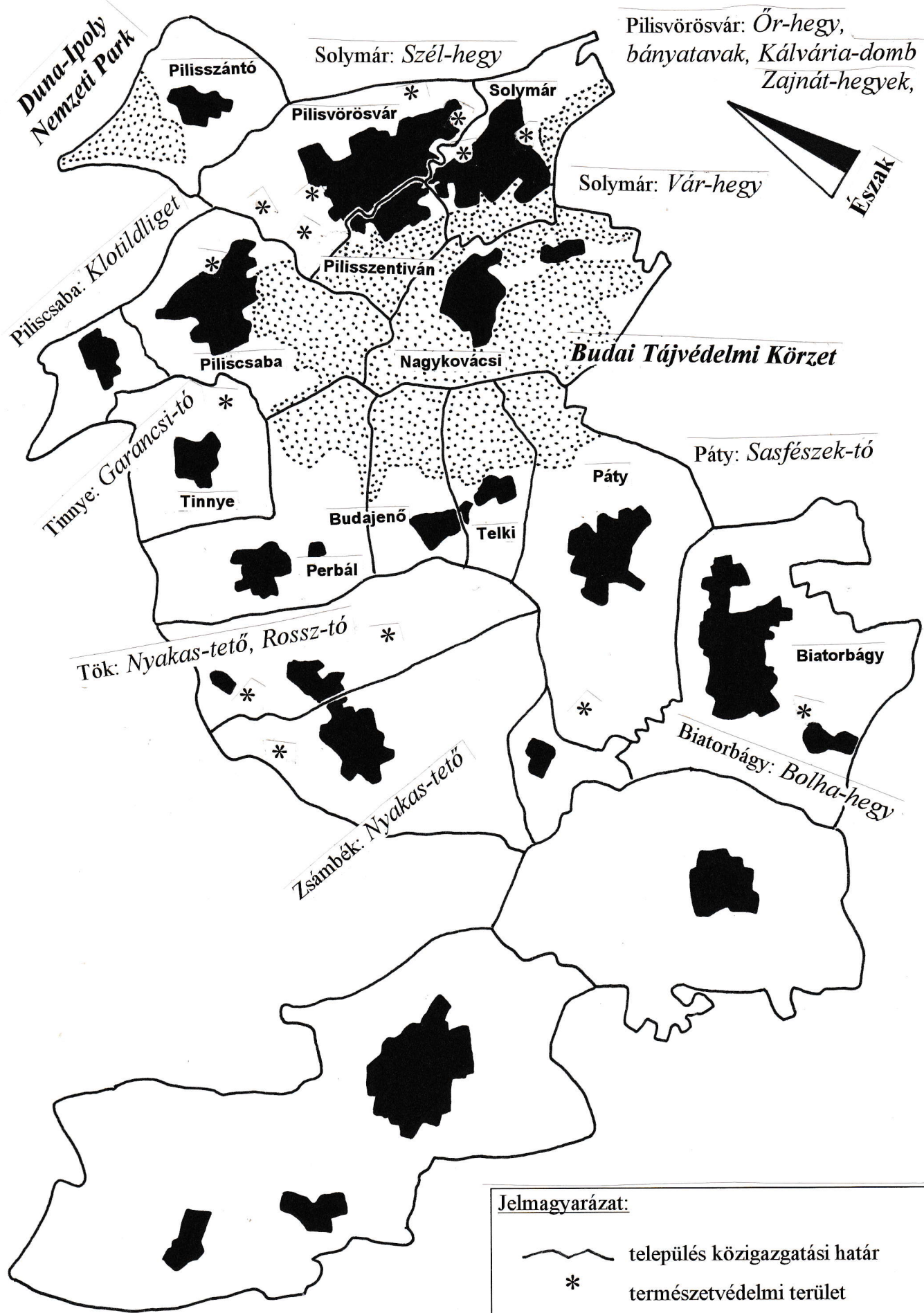
Helyi védettség alatt számos terület áll a "KRÉTA" formáció településeinek (lásd 3. ábra, ill. 4. táblázat). És jónéhány más terület védettség alá helyezését tervezik a helyi természetvédelmi civil szervezetek, ill. az önkormányzatok.

4. táblázat

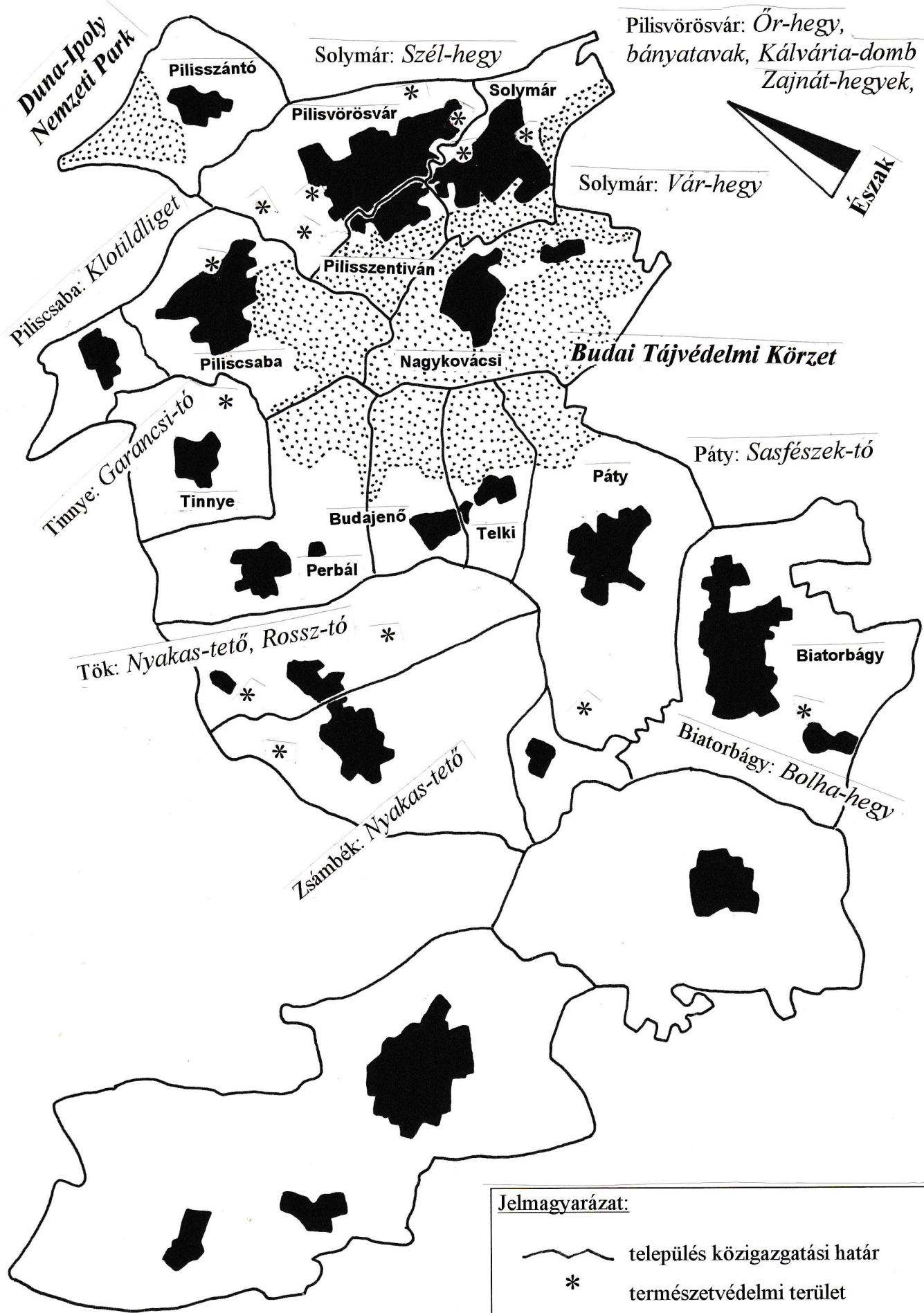
Helyi védettség alatt álló területek a "KRÉTA" településeinek (lásd: 3. ábra)

települések	Helyi természetvédelem alatti területek
Biatorbágy (ZSM)	Bolha-hegy , (T: Biai-tó, Iharos-hegy, Fűzes-patak)
Bicske (ZSM)	(T: Váli-víz tavai, Szt.László-patak: Telepi-tó, Lóingató-hegy)
Budajenő (ZSM)	*
Etyek (ZSM)	(T: Csicsak, Bot- és Szent György-pusztá, Öreghegy, Magyar-kút)
Herceghalom (ZSM)	(T: gesztenyés, gesztenyesor, csemetekert)
Nagykovácsi (PM)	*
Páty (ZSM)	Sasfészek-tó , (T: Főkút-forrás környéke, gyurgyalag-telep) + *
Perbál (ZSM)	(T: Kis-forrás környéke) + *
Piliscsaba (PM)	Klotildliget , (T: gyurgyalag-telep), + *
Pilisjászfalu (PM)	(T: Kis-Somlyó, Nagy-Somlyó)
Pilisszántó (PM)	*
Pilisszentiván (PM)	(T: Templom-hegy) + *
Pilisvörösvár (PM)	Kálvária, Ör-hegy, Zajnát-hegyek, Háziréti-tó, bányatavak ,
Solymár (PM)	Szél-hegy, Szarka-vár , (T: Aranyosi-patak lapálya) + *
Telki (ZSM)	(T: volt erdőgazdasági csemetekert arborétumként) + *
Tinnye (PM)	Garancsi-tó , (T: Sőregi- és Kutya-hegyi bányák, Meleg-hegy)
Tök (ZSM)	Töki Nyakas-tető, Rossz-tó , (T: Tófarka, Parasztrétek)
Zsámbék (ZSM)	Zsámbéki Nyakas-tető

T: tervezett; * = országos jelentőségű védett területe (is) van

3. ábra
 A "KRÉTA" települései és a természetvédelmi területek

3. ábra
A "KRÉTA" települései és a természetvédelmi területek

Jelmagyarázat:	
	település közigazgatási határ
	természetvédelmi terület
	beépített terület
	tájvédelmi körzet

Az Európai Uniónak a "Természetvédelem és Fenntartható Fejlődés" tekintetében kiadott állásfoglalása szerint a tevékenység fő céljai: a biodiverzitás megőrzése, a természetes élőhelyek megőrzése és a veszélyeztetett fajok védelme (Program 5.3 in: Official Publication of the EU 1992). A Pilisi- és a Zsámbéki-medence településein a civil szerveződések ill. az önkormányzatok természetvédelmi tevékenységét -- tudatosan vagy ösztönösen -- jellemzi ez a hármas célkitűzés.

A természetvédelem helyzete a "KRÉTA" formáció településein a szűkös anyagi lehetőségek miatt -- ugyanúgy mint egész Magyarországon -- kedvezőtlen. A Budai Tájvédelmi Körzet személyi állománya mindössze három fő. A helyi védettséget "élvező" **területek védelméről**, fenntartásáról elvileg a helyi önkormányzatnak kellene gondoskodnia, de erre szinte sehol sincsen elegendő anyagi és személyi feltétel.

A helyi védettség alá vonható területek minősítését a kárpótlás, ill. a földprivatizáció eredménye is nehezíti, hiszen nagyon sok botanikai, vagy zoológiai érték miatt védendő terület került **magántulajdonba** az elmúlt években (Tinnyén, Etyeken, Biatorbágyon). Az önkormányzati tulajdonban maradt és esetleg védendő területeken pedig sokszor a parcellázás, a telekeladási lehetőségek gazdasági kényszere keresztezi a természetvédelem szempontjait (pl. Telkin, Solymáron).

A **védett területek** "nem rendeltetés szerinti" **igénybevétele**, használata is megnyilvánul a térségben (pl. a Solymári Ördöglyuk-barlang illegális látogatása, a pilisszentiváni Ördögtornyon való sziklamászás, a tinnyei Garancsi-tavon való intenzív etetéssel párosuló horgászat, a pátyi Sasfészek-tó egy részének feltöltése, tereplovaglás és -motorozás). A természetkárosítás szélsőséges esetei a védett területeket is érintő motor-cross (terepmotorozás) előfordulása (pl. a Nagy-Szénáson, a zsámbéki Nyakas-tetőn), vagy a gondatlanságból, esetleg szándékosan elkövetett gyújtogatás (pl. a pilisvörösvári Őr-hegynél vagy a pilisszentiváni Iváni-hegyen).

Környezetterhelés

A 4. ábra a felszín **szennyeződéserzékenységét** mutatja a "KRÉTA" formáció településein (forrás: MNA). Az érzékeny területek a mészkő- és dolomit felszínek a Budai-hegységben, a Pilisben, ill. a Gerecse idetartozó nyúlványain helyezkednek el. Szennyeződésre kevésbé érzékeny területek nagyobb foltban a Zsámbéki-medence központi részén találhatók.

A térség szinte minden településén az **illegális hulladéklerakatok** jelentik a legnagyobb problémát. A működő hulladéktárolók egy része szabálytalan, nem felel meg a környezetvédelmi előírásoknak (pl. felhagyott homok- vagy kavicsbányában vagy a karsztvíztározóval összeköttetésben álló felhagyott kőbányák udvarában alakították ki; más esetben nincsen meg a lakóövezettől való előírt távolságuk). A szennyvíztisztítás megoldatlan; a szikkasztók szennyvize általában közvetlenül a talajvízbe jut. A szippantókocsik esetenként élővizekbe, vízfolyásokba ürítik tartalmukat (pl. az Aranyhegyi-patakba Solymár fölött).

Az **illegális fakitermelés** a "KRÉTA" formáció települései közül a pilisieket érinti inkább (pl. Piliscsaba, Pilisjászfalu, Tinnye).

Környezetszennyező üzem aránylag kevés van a régióban, ahol szélsőséges, az állampolgárok által jól érzékelhető környezetszennyezés történik (vagy annak a veszélye fennáll), azt szinte minden esetben szóvá teszik társadalmi fórumokon és megindul a tiltakozás -- jobbra a helyi civil szervezetek segítségével és szervezésében (pl. a solymári téglagyári bűz, a pátyi galvanizáló üzem, a tinnyi műanyagégetés szennyezése).

A **gépjárműforgalom** intenzitása a Budapest közelsége miatti élénk gazdasági élet, valamint a Budapestre gépjárművel ingázók száma miatt -- magas. Ez lokális nitrogénoxidos légszennyezéssel és bizonyos esetekben zajártalommal is jár (pl. a 10-es főút mentén Pilisvörösváron és Piliscsabán).

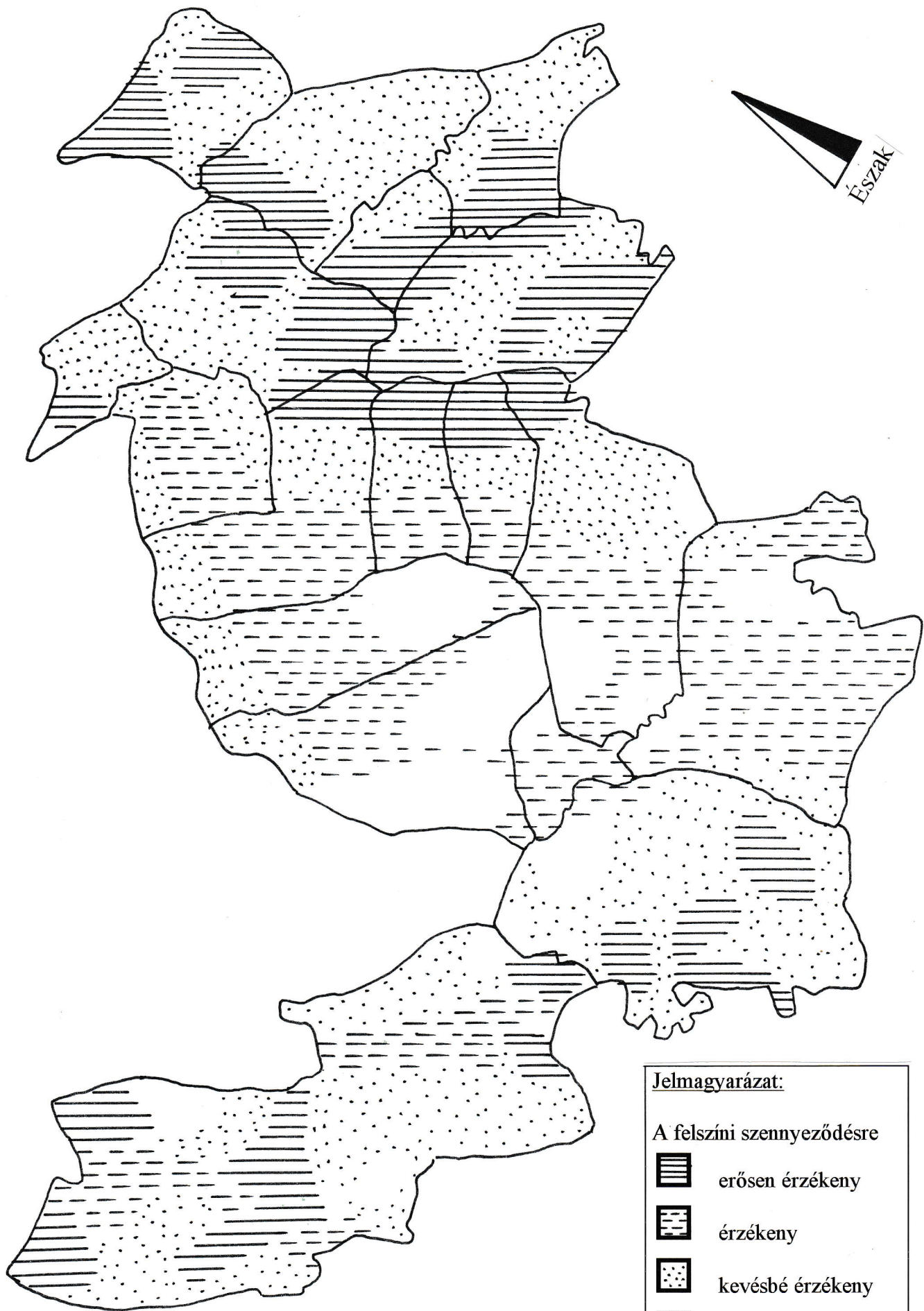
A természeti környezetet érő hatások intenzitását és jellegét alapvetően befolyásolja az, hogy az adott település milyen **urbanizációs típust** képvisel. Így a "KRÉTA" településein viszonylag erős természetátalakító, dinamikus földhasznosítás és területhasznosítási változásokkal járó folyamatokra lehet számítani a **városias** jellegű településeken, amelyek közül nem egy már

tényleges városi rangra is emelkedett az utóbbi időben: Biatorbágyon, Bicskén, Herceghalmon, Piliscsabán, Pilisvörösváron, Solymáron és Zsámbékon. Budapest zöld-, ill. lakóövezetébe integrálódó (**agglomerálódó**) település ebben a térségben Nagykovácsi (amelyet speciális közlekedési helyzete kivételesen és egyedülálló módon Budapesthez köt). Itt szinte kizárólag a lakófunkcióhoz kapcsolódó infrastruktúra környezetbarát fejlesztése a feladat. A budapesti szuburbanizáció **belső lakóövének** települései (Pilisszentiván, Pilisjászfalu, Tinnye és Perbál) gazdasági szempontból kissé kedvezőtlenebb, a környezetterhelés szempontjából éppen ezért valamivel kedvezőbb fekvéssel rendelkeznek. A **külső lakóöv** települései (Pilisszántó, Budajenő, Telki és Páty) kevésbé intenzív környezetterhelő változásoknak vannak kitéve, míg a régió **agrár** jellegű településeinek (Etyek és Tök) a társadalmi-gazdasági hatásokra várható környezetterhelése a 90-es években visszaesett mezőgazdasági kemizálás időszakában viszonylag alacsony (5. ábra).

A régió természet- és környezetvédelemmel kapcsolatos konfliktushelyzeteit ("forró pontjait") a 6. ábra szemlélteti. Általánosságban az **illegális személtlerakás** jelenti a legnagyobb, leggyakoribb problémát. Ennek két forrása van; egyrészt a fővárosból kiautózó emberek szabadulnak meg így hulladékaiktól, másrészt a helyi víkendtelkesek, mivel a legtöbb településen a téli időszakban nem szállítják el a hulladékot a zártkeretes részekről. A fejlesztési tervben a zártkeretek, üdülőterületek egész éven át történő hulladékelszállítására hangsúlyt kell fektetni. A **levegőszennyezés, szagártalom** elnevezésű konfliktus gyűjtőcsoport esetében meg kell jegyezni, hogy Páty kivételes helyzetben van; ott ezek a konfliktusok a szennyezőforrásokat már embrionális korukban érintve fordultak elő. Így a repülőtér, a galvanizáló üzem, a védendő tavat letarolni készülő kamionterminál nem is tudott eljutni arra a pontra, hogy effektív szennyező hatását kifejtse. De ez nem jelenti Páty konfliktus mentességét. Hiszen ha nem lett volna néhány elkötelezett környezetvédő a településen, ezek a beruházások megvalósultak volna; vagyis a térség igenis vonzza a környezetszennyező ill. környezetromboló tevékenységet. A védendő természeti értékek azokon a településeken kerültek a **kárpótlás, a földprivatizáció** során **magántulajdonba**, ahol nem volt tájvédelmi körzet: Etyek, Biatorbágy, Zsámbék, Tök, Tinnye. Itt utólag nehéz harcot kell megvívniuk a természetvédőknek, hiszen a földtulajdonosok a természetvédelem alá helyezéstől egyelőre ingatlanjuk piacképességét féltik -- joggal. **Illegális építkezés**, a telkesítési igény azokon a helyeken jellemző, ahol állami természetvédelem van: itt mutatkoznak meg a konfliktusok is: Nagykovácsiban, Telkin, Pilisszántón, ill. az erdős külterület rovására Pilisjászfalun. **Zaj- és rezgésterhelés** a térséget átszelő főútvonalak mentén jelentkezik, elsősorban Pilisvörösváron, Biatorbágyon és Bicskén (főleg Óbarok nevű területén). A **terepmotorozás** éppen az erre legérzékenyebb védett vagy még nem védett kopár dolomithegyeken fordul elő, így Nagykovácsi (Nagy Szénás) és Pilisjászfalu szolgáltatja a két területre a példát. A legnagyobb kárt okozó

erdőtüzek az erre fogékony, száraz fenyvesekben fordultak elő (Pilisvörösvár, Piliscsaba, Pilisszentiván). **Illegális fakitermelés** természetesen az erdős térségekben fordul elő, általában ott, ahol a lakosság jövedelmi viszonyai alacsonyabbak: Tinnyén, Piliscsabán. A környezeti konfliktushelyzeteket feltüntető térképen nem szerepel Bicske és Tinnye nagy problémája a csapadékvízelveztető csatorna-rendszer hiánya, ill. elégtelen volta. Nem szerepel továbbá a Bicskére jellemző **talajvízszennyeződés** -- ami a szennyvízcsatornák kiépíttelensége miatt sújtja a várost. A **társadalmi passzivitás** viszont azért nem szerepel, mert lényegében ez az egész térségre jellemző. A legaktívabb, "inter-urbanisztikus" civil szerveződés a ZSMTE (Zsámbéki-medence Tájvédelmi Egyesület). Ahol állami szintű természetvédelem létezik, ott általában igen passzív a lakosság ilyen irányú tevékenysége (Solymár kivételével, ahol a téglagyárnak "köszönhetően" ez a tevékenység beindult és Telki kivételével, ahol a TVK pufferzónájában történő telkesítést sikerült megakadályozniuk a kellemes természeti környezetük fenntartásának fontosságát felismerő budapesti "kitelepülőknek"). Érdekes jelenség a térség felsőoktatási vagy kiemelt középfokú oktatási intézményeinek az elzárkózása, a passzivitása, amit több természetvédő is szóvá tett: Piliscsabán, Zsámbékon és Etyeken.

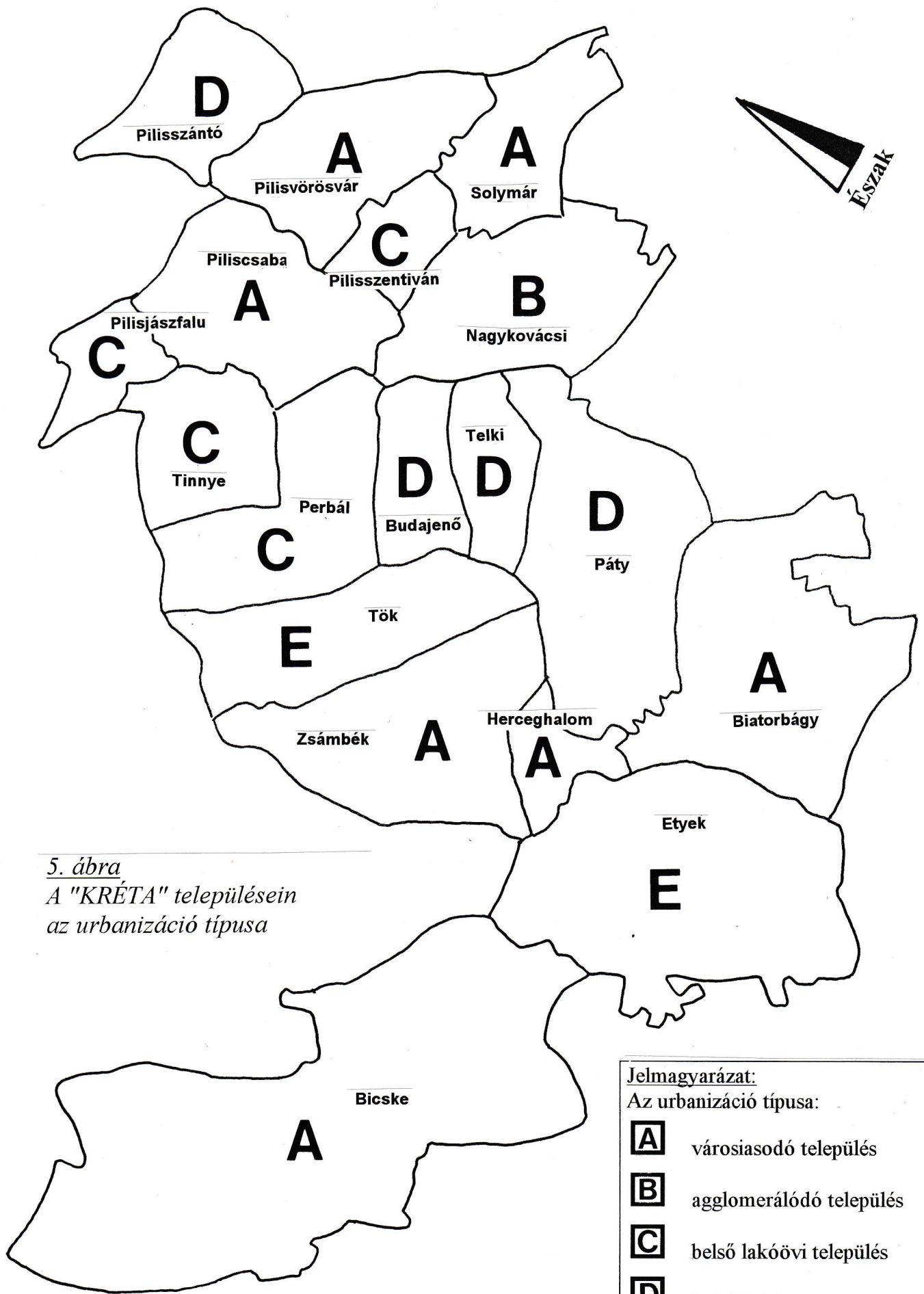

4. ábra
 A "KRÉTA" településein
 a felszíni szennyeződéserzékenység

Jelmagyarázat:

A felszíni szennyeződésre

	erősen érzékeny
	érzékeny
	kevésbé érzékeny
	nem érzékeny területek.

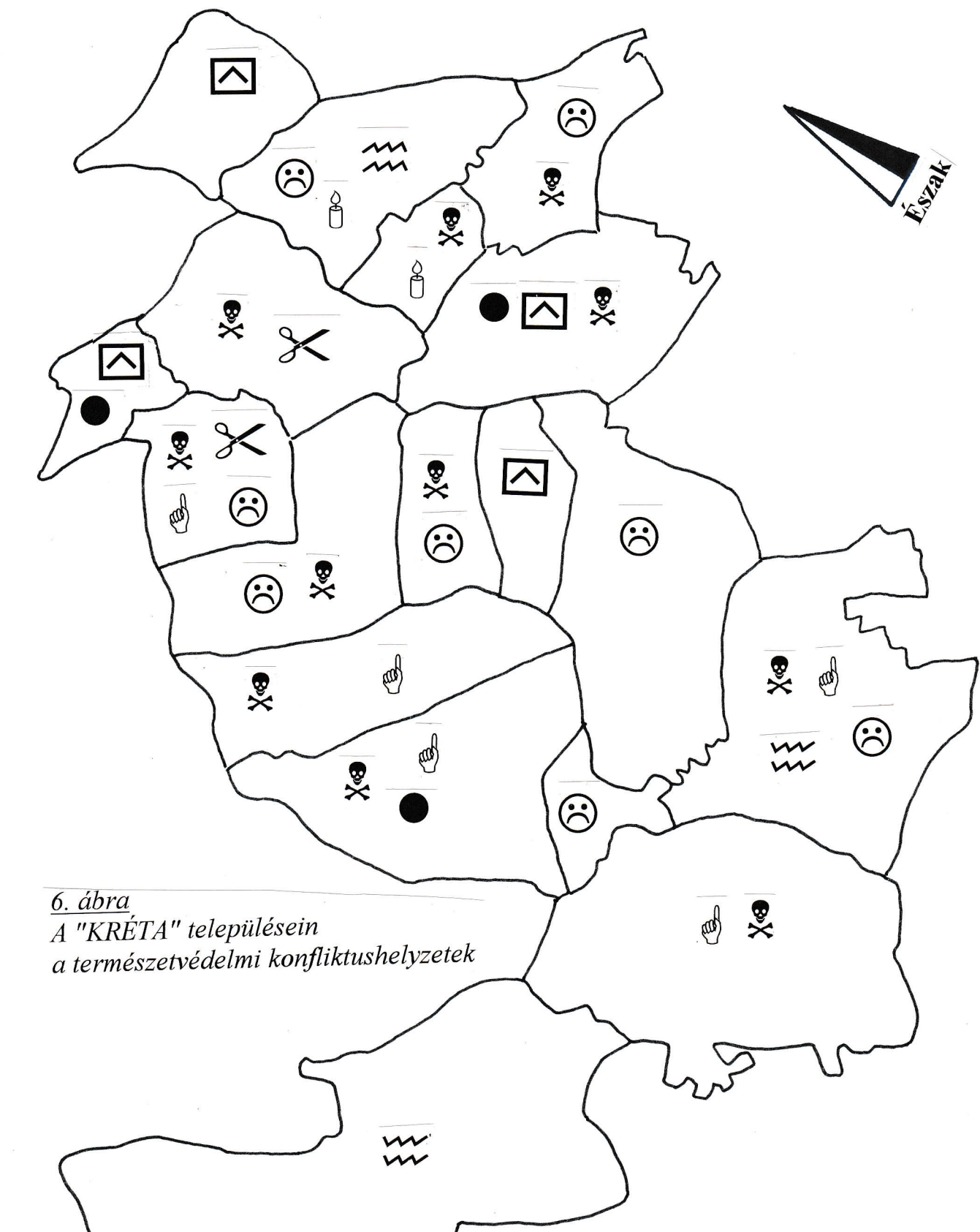

5. ábra
A "KRÉTA" településein
az urbanizáció típusa

Jelmagyarázat:

Az urbanizáció típusa:

- A** városiasodó település
- B** agglomerálódó település
- C** belső lakóövi település
- D** külső lakóövi település
- E** agrártelepülés

6. ábra
 A "KRÉTA" településein
 a természetvédelmi konfliktushelyzetek

<u>Jelmagyarázat:</u>	
Konfliktus típusok:	
	illegális szemétkerakás
	természeti értékek magántulajdonban
	illegális építkezés, telkesítési igény
	levegőszennyezés, szagártalom
	terepmotorozás
	zajterhelés
	erdőtűz veszély
	illegális fakitermelés

A természeti/környezeti potenciál inventára interjúk alapján

Kézdi Pál

Budai Tájvédelmi Körzet, Budapest

1998 szeptember 18.

Problémák:

- A legnagyobb probléma az, hogy a Budai Tájvédelmi Körzet (TVK) határait nem ismerik pontosan még azoknak a településeknek a lakói sem, amelyek területén van a TVK.
- **Pilisszentiván:** a helyi lakosok tiltakoztak, amikor a TVK fokozottan védett területe köré 1990-ben vadvédelmi kerítést építettek. Ennek oka a nem megfelelő információ volt: a kerítés funkciója a vadak kirekesztése a dolomitsziklagyepes területekről, továbbá az autósok, motorosok és lovasok kirekesztése is. A falu lakói nem mind helyeslik a feketefenyő és az akác ritkítását a TVK szentiváni területén. Ennek oka az, hogy a több száz ritka és védett lágyszárú növénynek élőhelyet adó virágos kőrissel, molyhos tölgyvel, cserrel, gyertyánnal, barkóca berkenyével, sommal, sóskaborbolyával tenyésző egykori természetes növényzet, a karsztbokorerdő helyére telepített fekete fenyő már csak 5-10 lágyszárúnak nyújt élőhelyet, a talajt elsavanyítja és tűzveszélyes. Az akác olyan mértékben nitrogénezi a talajt, hogy szinte csak a csalán és a bodza bírja elviselni a gyept, ill. a cserjeszinten. Mindez a táj biodiverzitását veszélyezteti. A fokozottan védett Ördögtorony illegális sziklamászó gyakorlatok színhelye.
- **Páty:** a Fekete-hegyek dolomitkopár területén a TVK engedélye nélkül egy emléktáblát helyeztek ki, megbontva ezzel a védett élőhely egységét. Páty és Telki határán a murvabánya a TVK területén ill. a szegélyén terjeszkedik.
- **Telki:** a TVK határán az önkormányzat helyi gazdasági nyomás hatására parcellázást kezdeményezett, de a helyi civil szerveződés és a TVK ezt ellenezte.
- **Piliscsaba:** a lőtérén a védett környezet élővilágát veszélyeztető robbantások történnek. A falopás jelentős a TVK területéről is.
- **Solymár:** a fokozottan védett Ördöglyuk-barlang illegális barlangtúrák színhelye. A Kerekhegy oldalában lévő lakóterület lakosainak nyomására az önkormányzat utat szeretett volna nyitni a védett területen keresztül, amihez a TVK nem járult hozzá. A helyi védettség alatt álló Szél-hegyen illegális kőbányászat folyik, amit az önkormányzat nem tud megakadályozni.
- **Nagykovácsi:** illegális beépítések történnek a TVK területén. A település körüli szántókat kárpótlási földként magántulajdonba adták; ezeket az új tulajdonosok a felértékelődés reményében szeretnék belterületté nyilváníttatni az önkormányzattal, amihez a TVK nem járult hozzá, így érdekellentét alakul ki. A TVK területén terepmotorozás fordul elő.

Tervek, fejlesztési lehetőségek:

- Az Európa diplomás terület határát táblákkal kellene jelölni (ez egybeesik a TVK fokozottan védett területével; Pilisszentivánon a Kis-Szénást és a Nagy-Szénás közötti területet, Nagykovácsiban a Remete-hegyet, lényegében a dolomit len élőhelyét fedi le). **Határjelző és tiltó információs táblákat** kellene kihelyezni a TVK határai mentén minden útra, ösvényre.
- Folytatni kell az Európa diplomás területen a **feketefenyő** ritkítását foltokban azokon a helyeken, ahol az veszélyezteti a védett lágyszárúak élőhelyét. Az "A" kategóriás Európa diplomát 1996-ban éppen a biodiverzitás fenntartását és a világon egyedül itt tenyésző dolomit len élőhelyét **megőrizni igyekvő tevékenységre** adta a területnek az Európa Tanács. ("B" kategóriás Európa diplomát a természeti értékek **bemutatását** példaszerűen megoldott helyek kaphatnak; így Magyarországon a másik Európa diplomás hely az Ipolytarnóci ősmaradványok bemutatóhelye lett.)
- **Tanösvényeket** kellene kialakítani a természetvédelmi nevelés és az ökoturizmus jegyében (ehhez fogadóhely szükséges, ismertető füzetek sokszorosítása, tűzrakóhely, pihenőhely kialakítása, táblák kihelyezése). **Szakvezetési** lehetősé biztosítása és ennek a környék utazási irodáiban történő kínálata is szükséges lenne.
- Népszerűsíteni kellene a környező településeken, hogy fásítási, zöldterület-fejlesztési programjaikban az **őshonos fajokat** részesítsék előnyben: berkenye, galagonya, kőris, juhar, molyhos tölgy és mészkedvelő cser, az északi kitettségeken pedig gyertyán, kocsánytalan tölgy, esetleg bükk.
- Meg kellene akadályozni, hogy a TVK területére, ill. az Európa diplomás területre **gépjárművel** behajtsanak, vagy hogy ott virágot, gombát gyűjtsenek, tüzet gyújtsanak vagy fát lopjanak.

Deme László

Piliscsabai Községvédő Egyesület, Piliscsaba

1998 szeptember 26.

Tevékenység és eredmények:

- Az egyesület 1993-ban alakult 90 taggal, de 1998-ra az egyesület passzív. A Rabina nevű területen szándékoztak vállalkozók hulladéklerakatot létesíteni, ezt sikerült megakadályozni.
- Nem sikerült viszont megakadályozni azt, hogy benzinkút épüljön a belterületen, nem sikerült megakadályozni, hogy a helyi védettség alatt álló Klotildligeten magántelkek egy részén kivágják az őstölgyest, nem sikerült védetté nyilvánítani a Kálvária-hegyet, amelyet az önkormányzat kifarcellázott.
- Piliscsaba műemléke a XVIII. sz-i Szent Szűz r.k. templom.

Probléma:

- Megélhetési bűnözés, falopás (rendsám nélküli gépkocsikkal). Nincs helyi rendőrör, Pilisvörösvárról járnak ki. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem nem vesz részt a település szociális életében, ill. a környezet- és természetvédelem helyi problémáiban sem.

Kőműves Sándor

Pilisjászfalui Faluvédő Egyesület, Pilisjászfalu

1998 szeptember 26.

Tevékenység, eredmények:

- 1995-ben 10 fővel alakult az egyesület; ebből 4-5 fő 1998-ban is akív. Tiltakozó akciót szerveztek az Alapítvány-domb erdejének kivágása ellen: telekhatár módosítás történt, az erdő megmenekült. A Kis- (vagy Felső-) és kőbányászattal veszélyeztetett Nagy-Somlyó hegyeket helyi védettség alá akarják helyezni, s ezzel kapcsolatosan 1998-ban is folynak vizsgálatok. A helyi önkormányzatnál nincsen természetvédelmi előadó.

Probléma:

- A Duna-Ipoly Nemzeti Park kikerüli a területét, így a természetvédelem háttérbe szorul a településen. Értékes ipartörténeti műemlékük, a 100 éves közúti alagút, valamint a "jászok köve" nem széles körben ismert. Nagy az érdektelenség, a környezetvédelmi tudati szint alacsony.

Tóth Jánosné

Zsámbéki Medence Tájvédelmi Egyesület, Tinnye

1998 szeptember 26.

Tevékenység, értékek:

- 1988-ban alakult meg a Zsámbéki Medence Tájvédelmi Klub, később Egyesület (ZSMTE) Tinnyi Szervezete 15 taggal, akik közül kb. 10-en aktívak.
- Az iskolában Zöld Kör nevű természetvédelmi szakkört szerveznek gyerekeknek; speciális programokkal megtartják a Madarak és Fák Napját, valamint a Föld Napját. Nyáron 5 napos napközis gyermektábort szerveznek.
- Payer Ágota (tel: Koós Rudolf) az ún. Zöld Könyvben inventárt készített a tinnyi védendő természeti értékekről.
- Az épített környezethez kapcsolódó helyi értékek: Kossuth emlékház (3 évig lakott itt Kossuth Lajos), kőpad a volt Vásárhelyi-kastély kertjében, az öt helyi temető (kolera, nemesi, zsidó, ref. és kat.), a templomkert juhar és hársfái, egy tiszafa és a "makkfa" (idős csertölgy). A XVIII. sz-i Szt. Anna r.k. templom műemlék.

Problémák:

- Az önkormányzatnál nincsen természetvédelemben illetékes előadó.

- A Garancsi-tó vízszintje apad, a helyi védelem alatt álló tavat a horgászegyesület kezeli. Mivel a tónak nincsen túlfolyása az intenzív haletetés a víz foszforos túltelítettségéhez vezet.
- A helyi Holofon műanyagüzemben a műanyag hulladékot rendszeresen meggyűjtják, égetik.
- Falopások, megélhetési bűnözés rendszeres, nincsen helyi rendőrőrs, a rendőrök Pilisvörösvárról járnak ki.
- Az illegális szemétkerakás jellemző.
- A helyi védelemre javasolt területek magántulajdonba kerültek a kárpótlás során, így védetté nyilvánításuk igen nehézkes lesz, ha megtörténik egyáltalán. Ezek: a Meleg-hegy (vizes élőhely, magántulajdonba került); a Sőregi-kőbánya, ami a Tinnyea Vásárhelyi nevű kagylókövület -- a ZSMTE emblémája -- lelőhelye (magántulajdonban van, egy része illegális szemétkerakát); a helyi felhagyott homokbánya (gyurgyalag telep, ill. élőhely) és a Kutya-hegyi felhagyott márgabánya, ami az Ostrea kagylókövület lelőhelye. Ezek védetté nyilvánítását az önkormányzat nem tudja felvállalni.

Gadó Pál

Piliscsaba-Klotildliget Községépítő és Természetvédő Egyesület, Piliscsaba 1998 szeptember 26.

A klotildligeti egyesület nem önálló csoportként alakult; 1980-ban, a Faluvédő Egyesületek szövetségének a tagszervezete volt, s ennek szakcsoportjai alakultak ki, úgymint: az utcák tisztaságáért, a madarak védelméért, az épületek szépségéért, a szakmai továbbképzésért felelős szakcsoportok. A jelenlegi egyesületnek 50 tagja van, de ebből csak 8 az aktív.

Tevékenység, eredmények, értékek:

- Biokultúra tanfolyamokat szerveznek, pl. biokertészet témakörében, 6 héten át, heti 1 alkalommal, 80 fős részvétel mellett.
- Pályázatok révén vetőmagot szerznek be, fákat vásárolnak és ültetnek, parkosítanak.
- Szemétkyűjtési akciókat szerveznek.
- Táblákat helyeznek ki (természetvédelem jelével), falutérképet készítenek.
- A polgármesteri hivattalal jó az együttműködésük, a fakivágási kérelmeket rendszeresen az egyesület bírálja el.
- Tervezik a Piliscsabától (Klotildligettől) É-ra lévő Homok-hegy löszfalán a gyurgyalag telep helyi védelem alá helyezését. Klotildliget egésze helyi természetvédelem alatt álló zöldövezeti lakóterület.

Problémák:

- A gesztenyefákat támadó aknázómoly járvány terjedése.
- A parlagfűirtás elégtelen volta (a közterületen nincsen az önkormányzatnak forrása erre a tevékenységre).
- A vonalas közművek kiépítése során sok fa megsérült, ki kellett vágatni.

Péter András
Telki Barátainak Köre, Telki
1998 szeptember 29.

1995-ben alakult az egyesület, 40 tagja van, akikből 15 aktív.

Tevékenység, eredmények:

- 1997-ben a Budai TVK pufferzónájában a helyi önkormányzat egy 44 hektáros területet parcellázni akart, s az egyesület helyi népszavazás útján ezt meg tudta akadályozni.
- Kirándulásokat szerveznek, arborétum-látogatást a volt erdőgazdasági csemetekertbe, tájékozási futóversenyt rendeznek.
- Bicikliút épült Telki és Budajenő között.
- Az épített környezeti értékek közül meg kell említeni a Kálvária kőkeresztjét, és a XIX.sz-i r.k. műemléki jellegű templomot.

Tervek:

- Az egyesület szerint az erdővé minősítés jelenti a legjobb garanciát arra, hogy a beépítés iránti gazdasági kényszert mederben lehessen tartani. Így, az erdőgazdaság kezelésében maradhat meg az erdő erdőnek.
- A Rákóczi utcai vályogházás falukép védetté nyilvánítását tervezik
- A volt erdőgazdasági csemetekertet arborétum jellegű védett területté akarják nyilváníttatni.

Probléma:

- A Legelő-domb parcellázását nem szakszerűen hajtották végre, így elveszett (magántulajdonba került) egy későbbi, helyi védettség alá vonható kirándulóhely, ahonnan a Zsámbéki-medence nagy részére szép kilátás nyílt volna.
- Az önkormányzattal nem megfelelő az együttműködésük (1998).

Fésű József
Zsámbéki Medence Tájvédelmi Egyesület (ZSMTE), Tök
1998 szeptember 29.

A ZSMTE 1988-ban alakult, először klubként, majd egyesületként működött. Regionális szerveződés, tevékenysége nem korlátozódik egy-egy településre, hanem a Zsámbéki-medence egészére.

Aktív tagjainak száma:

Zsámbékon: 12 fő

Pátyon: 8 fő

Biatorbágyon: 6 fő

Etyeken, Tökön, Perbálon: 4-4 fő

Herceghalmon, Telkin, Budajenőn: 2-2 fő.

Tevékenység:

- Az iskolákban a Föld napja alkalmából speciális környezeti nevelési programokat szerveznek, kirándulásokat, biciklitúrákat szerveznek.
- Botanikai, cönológiai szempontból tudományos igényességgel felméretik azokat a területeket, amelyeket helyi védettség alá szándékoznak vetetni.
- Akciókat szerveznek a bizonyíthatóan környezetszennyező üzemek ellen.
- Rendszeresen környezetvédelmi újságot jelentetnek meg "Nyakas" címmel.

Konkrét akciók:

- **Zsámbék:** az óvoda melletti műanyag üzem bezáratása;
- **Páty:** a repülőtér és a galván-üzem meghiúsítása;
- **Tinnye:** a Gallus üzem csirketrágya szennyezés megszüntetése.
- **Perbál:** a húszüzem vízszennyezésének és a gomba-komposztáló üzem bűzének a megszüntetése.

Helyi védettség alá került területek:

- **Zsámbék:** Zsámbéki Nyakas-tető térsége
- **Tök:** Töki-Nyakas-tető és a Rossz-tó környéke
- **Páty:** Sasfészek-tó, Főkút-forrás környéke és hagyásfás legelő

Tervezett helyi védettségek, felmérések:

- **Herceghalom:** a vadgesztenyes csemetekert és a vasútállomásnál a fasor
- **Perbál:** a Kis-forrás vizes élőhely típusa, 3-4 hektáron
- **Páty:** homokbányában gyurgyalag telep
- **Tök:** Tófarka és Parasztrétek tereülete (vizes élőhely, ma kaszáló és magántulajdonban van).
- **Biatorbágy:** homokbánya gyurgyalag teleppel, a Nyakas-kő Szarmata mészköves sziklavonulata, a Biai-tó.

Problémák:

- Csökkenő társadalmi aktivitás, érdeklődés.
- A falopás a Zsámbéki térségben nem jellemző.
- A szabálytalan, ill. az illegális hulladéklerakás létező probléma itt is.
- A védendő területek magántulajdonba kerülése megnehezíti a helyi természetvédelmi kezdeményezések helyzetét.
- A Zsámbéki templomrom világörökségi minősítése félbeszakadt.

Műemlékek:

- **Zsámbék:** a XI. sz-i Premontrei rendház és templomrom, a Zichy-várkastély és az 1739. évi pestisjárvány Immaculata emlékműve
- **Tök:** XV. sz-i templomrom a Domokos-dűlőben, XVIII. sz-i ref. templom
- **Perbál:** XIV. sz-i r.k. templom
- **Páty:** XVIII. sz-i ref. és r.k. templomok, XIX. sz-i Tisztartó-ház és a Splényi-kastélyrom, Váradi-kastély

Tervek:

- A Zsámbéki-medencében egykor egy kiterjedt **vizes élőhely sáv** létezett, amelyet a bicskei Szent László-patakon át a mányi Sajgó-, a herceghalmi (csonkatebei) Kígyós-, a zsámbéki-medencei Békás-, ill. a biai Benta-patak

vízrendszere alakított ki. A Bicske, Bia és Zsámbék közötti egykori mocsaras, tavas vizes élőhelyek foltokban történő rekonstrukciója a ZSMTE célja. Az egykori viziút legészakibb, rekonstruált pontja lehet a töki Tófarka vizes élőhely. Az élőhely rekonstrukció objektumait (tavakat, helyreállított vízimalmokat) tanösvények, kerékpár, ill. lovastúra útvonalak kötik majd össze. A foltokban történő rekonstrukció stepping stone-okat, vagyis egy **ökológiai folyosó** alapegységeit hozná létre a Zsámbéki-medencében, összekötve a budai hegyvidéket a Gerecsével, ill. a Vértessel.

- A Zsámbéki-medencét átszelő és megkerülő, a helyi védettséget élvező természeti értékeket és a műemlékeket útbaejtő **öko-bicikliút, tanösvény és lovastúra útvonal**-hálózat kialakítása is szerepel a tervek között.
- A Zsámbéki-medence egyes településein újabban **árvízveszély** is megjelent. A patakok mederszabályozásával és az erdők kiirtásával ugyanis a táj vízvisszatartó ereje megszűnt, így a heves és intenzív csapadékot levezetni képtelen mederkeresztmetszetek a lakott vagy más módon hasznosított területek elöntésével fenyegetnek, ill. ez be is következett Tinnyén. A foltokban történő **vizes élőhely rekonstrukció** és az ezzel párhuzamosan történő **erdősítés** egyrészt alkalmi szükségtározókként, másrészt vízvisszatartó tényezőkként funkcionálhatnak, így -- jelen esetben -- a természetvédelem árvízvédelmi feladatokat is megoldana a térségben.

Csapó Beatrix

Solymári Környezetvédelmi Egyesület, Solymár

1998 október 1.

1992-ben alakultak 60 fővel; közülük 10 fő aktív.

Tevékenység, eredmények:

- Rendszeresen karbantartják, takarítják a patakokat, árkokat.
- Diana Nap, Föld Nap alkalmával környezetvédelmi rendezvényt szerveznek.
- Faültetési akciókat és falutakarítási napokat szerveznek.
- Papírgyűjtési akciókat tartanak, ill. folyamatosan lehetőség van szelektív hulladékleadásra a szervezésükben: üveg, főzőolaj és elem tekintetében.
- A vasút mellett az Aranyosi-patak lapályán felméri a vizes élőhely botanikai, cönológiai viszonyait.
- A téglagyárból származó bűz okát felderítették; technológiai hiba folytán került a szag Solymár légterébe. Az új tulajdonos korszerűsítette a termelést.
- Az önkormányzattal a kapcsolatuk jó, a testületi ülésekre meghívják az egyesület képviselőit, akiknek előterjesztési joguk is van. Az önkormányzat 1999-ben egy környezetvédelmi rendeletet fog alkotni, melynek célja a rendezett település-kép kialakítása. Környezetvédelmi alapot képeznek a környezetvédelmi bírságokból.
- 1999-ben a polgármesteri hivatalban egy félállású környezetvédelmi előadót iskoláznak be.

- Helyi védettség alatt két objektum áll: a középkori Szarka-vár hegye és a Szél-hegy. Műemlék a XVIII. sz-i Boldogságos Szűz Mária r.k. temploma.

Problémák:

- A források vize (pl. a Rózsika-forrásé is) coli baktériummal fertőzöttek, aminek oka a szennyvíz szikkasztók talajvízszennyezése lehet (a régi ásott vagy fűrt kutakat szikkasztónak használják), ill. az Aranyoshegyi-patakba rendszeresen beleeresztett szippantókocsi rakományok.
- A téglagyári bűz még mindig nem szűnt meg teljesen.
- Az esővízelvezetés nem megoldott, az erózió utakat, járdákat mos alá.
- Az illegális hulladéklerakatok gondot okoznak.
- A Szél-hegyen illegális kőfejtés is folyik.
- A Budai TVK területén az Ördöglyuk-barlangban illegális túravezetés folyik.

Tervek:

- Vízvezető csatornákat, árkokat és járdákat kell tovább építeni.
- Óbuda felől bicikliút épülne Solymáron át. Ennek már megvannak a konkrét tervei.

Zsarnóczay István

Zsámbéki Medence Tájvédelmi Egyesület (ZSMTE), Páty

1998 október 3.

1988-ban alakultak a ZSMTE Pátyi Tagszervezeteként. 10 aktív taggal dolgoznak. Páty műemléki értékei: A XVIII. sz-i ref. templom, a XVIII. sz-i rk. templom, a Splényi-kastélyrom és a XIX. sz-i Tisztartó-ház.

Tevékenység, eredmények:

- Az önkormányzatban van környezetvédelmi bizottság, az egyesületi tagok közül többen is képviselők, tehát az együttműködés jó. A településrendezési tervet együtt készítik.
- A környezeti nevelést, tudatformálást fontosnak tartják. 1993-94-ben SZMTE Környezetvédelmi Népfőiskolát szerveztek Pátyon. A helyi általános iskolában faunisztikai, botanikai táborokat szerveznek; rendszeresen megtartják a Föld Hete programjukat.
- A Budai TVK-tel jók a kapcsolataik.
- Akciójukkal megghiúsították a Pátyon tervezett repülőtér beruházást.
- Az engedély nélkül építeni kezdett galvanizáló, keménykrómozó üzem építésének leállítását elérték, sőt bírósági úton a bontási határozat is megszületett az építményre; ez precedens értékű sikeres esemény a hazai civil szervezetek környezetvédelmi tevékenységében.
- A Sasfészek-tó mellett kamionterminált kezdtek el építeni, ami nemcsak hogy védőövezetet nem biztosított a tónak, de annak egy részét fel is akarták tölteni. Az egyesület elérte a tervek és az építkezés megváltozását, így sikerült megmenteni a tó élővilágát.

Helyi védettség alatt álló területek:

- A Sasfészek-tó, ahol a kamionterminált építő beruházó segítségével a vizes élőhely rehabilitációja megtörtént.

Terv:

- A Főút-forrás környékének a védetté nyilvánítása. Jelenleg (1998) a botanikai felméréseket végzik. A több tulajdonos kezén lévő földterület védetté nyilvánítása kiterjedt tárgyalásokat igényel.

Nánási Tamás

Biatorbágyi Tájvédő Kör, Biatorbágy

1998 október 3.

1990-ben alakult, de 1993 óta passzív az egyesület.

Tevékenység, eredmények:

- Az ún. Iharosi-területet (volt munkásör bázist) megszerezték Biatorbágyanak, hogy ott egy szabadidős területet alakítsanak ki. Környezetvédelmi gyerektáborokat is szerveztek erre a helyre.
- A Zsámbéki Medence Tájvédelmi Egyesület tájékoztatóját, a Nyakas című lapot Biatorbágyon készítették a ZSMTE részére.
- A ZSMTE mellett Biatorbágyon a Magyar Madártani Egyesület helyi csoportja, a Szivárványharcosok Szövetsége nevű ifjúsági csoport (Szebeni Antal: 23/310 198) is tevékenykedik a természetvédelemmel kapcsolatosan.
- A Bolhás-hegy helyi természetvédelem alá került.
- Az önkormányzatnál alkalmanként a településfejlesztési bizottság foglalkozik természetvédelmi kérdésekkel.
- Biatorbágy műemlékei: a torbágyi XIV. sz-i Szent Szűz r.k. templom; a biai XIX. sz-i Sándor-Metternich-kastély, a XVIII. sz-i Szily-Fáy-kastély, valamint a XVIII. sz-i r.k. templom, valamint a vasúti viadukt mint ipartörténeti műemlék.

Problémák:

- Az Alsómajornál van egy gazdátlanra vált, jelentős bőrhulladék lerakat.
- Az illegális szemétkerakatok gondot okoznak.
- A Budapest - nyugat irányú főközlekedési útvonalak mentén fekvő település vonzza a raktárakat, telephelyeket, logisztikai központokat, üzemeket; ezek valamilyen szinten környezetterhelési problémákat okoznak (min. közlekedési eredetű zaj- és légszennyezést).
- A Biai-tó halászati üzemterület, az ÁPV Rt tulajdona. A tó a madárátvonulások egyik állomása, ezért védelemre érdemes lehetne.

Terv:

- A Nyakaskő helyi védettség alá helyezése.
- A Biai-tó védettsége, ill. hozzáférhetővé alakítása a rekreáció és ökoturizmus számára.
- Az Iharos-hegy és a Füzes-patak ökoturisztikai fejlesztése.

- A fenti térségre a Magyar Kereszténydemokrata Szövetség helyi programjában szerepel a biatorbágyi bicikliút és lovaglótú kialakításának terve, ezzel az egyesület is egyet értene.

Lakatos Lilla

Etyeki Műhely, Etyek

1998 október 3.

A Bio Klubból alakult, jogi személyiséggel nem rendelkező csoportosulás az Etyeki Műhely, amely a Magyar Kút Egyesület jogi személyén keresztül tud működni és egyes tagjai kapcsolatban állnak a ZSMTE-tel -- így kapcsolódnak a természet- és környezetvédelemhez is. Más természetvédelmi profilú civil szerveződés nincsen a településen.

Tevékenység:

- A Föld napja alkalmából programot szerveznek.
- Az Etyeki búcsún kézműves és a természetes életmódot ismertető standokat szerveznek.
- A környezeti nevelés témájában ökológiai tábort szerveznek iskolásoknak.
- A Műhely elsősorban a természetes anyagok használatára tanít.
- Részt vettek a Nemzetiségi Múzeum és a helytörténeti gyűjtemény rendezésében, ill. a Nyitott Műhely képzőművészeti kiállítások szervezésében.

Helyzet:

- Az Etyeki-domság történelmi borvidék (a Törley pezsgő alapanyagának fő termőhelye), környezetszennyeződése nincsen a botpusztai ólomszennyezést kivéve (egy traktorjavító betonvályójába kifolyt akkumulátorsavra tároltak be silókukoricát, ami állatmérgezéseket okozott). Helyi természetvédelem alatt álló területe nincsen.
- Műemlékei a XIX. sz-i r.k. templom, a XVIII. sz-i r.k. kápolna és ref. templom.

Probléma:

- A helyi "utazó gimnázium" (Kolumbusz) nem kapcsolódik be a település kulturális életébe, a civil csoportok természet- és környezetvédelmi tevékenységébe.
- A földkárpótlás felszabdalta a területet, ami megnehezíti a természetjáró útvonalak kialakítását, a rekreációt biztosító helyek igénybevételét a település közigazgatási határain belül, valamint megnehezíti a helyi természetvédelemre javasolható területek státuszának a biztosítását is.

Helyi védettségre, ill. feltáró kutatásra javasolt területek:

- A Csicsaki-kőbánya környékének dolomitos sziklagyepe
- A Bot-pusztai-kápolna környéke az elhagyatott r.k. temetővel
- A Szent György-pusztai kőbánya környéke
- Az Újhegy-Öreghegy présházai és a Körpince, valamint a Magyar-kút.

Terv:

- Etyeken a borturizmusnak, a természetes életmódot és a természetes anyagok használatát népszerűsítő műhelymunkáknak, kézművességnek van már hagyománya, erre lehet alapozni a településfejlesztést.

Menczingerne Bokor Andrea
Polgármesteri Hivatal, Budajenő
1998 október 7.

Budajenőn nincsen természet- vagy környezetvédelmi civil szerveződés (1998).

Probléma:

- Az illegális szemétkerakások; ez különösen a Budajenő -- Telki határán elterülő, már bezárt egykori hulladéklerakó területén általános.
- Egyetlen vegyi üzem működik a településen (szinterező), ahol festékekkel dolgoznak; ennek a környezetvédelmi ellenőrzését tervezik.
- A Budai TVK-tel jó, ill. probléma-mentes az önkormányzat kapcsolata.

Terv:

- Tanösvény létesítése a Budajenő--Perbál műúttól a Hegyi-szántók elnevezésű kilátódomra a településtől D-re.

Érték:

- A Budai Tájvédelmi Körzeten kívül az épített környezet értéke a XIX. sz-i r.k. templom és kastély.

Szőnyi János
Polgármesteri Hivatal, Pilisszántó
1998 október 7.

Pilisszántón nincsen természetvédelmi profilú civil szerveződés.

Helyzet:

- A Duna-Ipoly Nemzeti Park, a volt Pilisi Tájvédelmi Körzet a település közigazgatási területén, annak nyugati felén az erdőhatárhoz igazodik. Keleti felén, a Hosszú-hegy nem védett erdő. Környezetszennyező üzem nincsen a faluban. A település két műemléke a XIX. sz-i Baross-kastély és a XVIII. sz-i r.k. templom.

Probléma:

- Illegális építkezések kezelhetetlensége, a falukép megbontása, a tájképromboló hatású külterületi építkezések.
- A Duna-Ipoly Nemzeti Parkkal az együttműködés jó, ill. nem merült fel probléma.

Tervek:

- A belterületi utcakép szabályozása (a régi tradicionális külsejű háztípusok preferálásával).

- A külterületi illegális építkezések visszaszorítása.

Györgyi Zoltán

Polgármesteri Hivatal, Nagykovács

1998 október 9.

Helyzet:

- A települést a Budai TVK veszi körül. A rendszerváltás után a kárrendezés keretében a település külterületén a szántók magántulajdonba kerültek, ez beruházásokra ingerli a tulajdonosokat. A rendezési terv (1996-os szabályozási terve) ezeket a területeket mezőgazdasági hasznosításra jelölte ki. Ez az alapja a társadalmi feszültségnek. Nagykovácsiban nincsen természetvédelmi, vagy környezetvédelmi profilú civil szerveződés. Műemlékei: a Tisza-kastély és a XVIII. sz-i Szent Szűz r. k. templom.

Probléma:

- 15 magánszemély nyomására az önkormányzat kérte a Budai TVK-et, hogy telkeiket mentsék fel a védettség alól. Ezt a TVK elutasította. Az önkormányzat érdeke is, hogy a tájvédelem fennmaradjon minél nagyobb területen. Ugyanakkor a tulajdonosok a vadállomány okozta zöldkár miatt szeretnék bekeríttetni a telkeiket. A probléma: az okozott zöldkár megtérítésére nincsen fedezet.
- A Nagykovácsi határában 1994-ben bezárt hulladéklerakó telep rekultivációja megtörtént, a hulladékelszállítás (jelenleg Bicskére, de a jövőben Pomázra) gondot okoz az önkormányzatnak. A védett területen a vízmosásokba gyakran visznek ki illegálisan hulladékot.

Eredmények, tervek:

- A csatornázás és a patakmederben elvégzett kotrás hatására az Ördög-árok vize jelentősen javult.
- A Zsíros-hegyi üdülőterületen a Pók u. Nagy-Szénás u. feletti területet parcellázzák és belterületté fogják nyilvánítani, ezzel igyekeznek az önkormányzat ellensúlyozni a tulajdonosi lobby nyomását: az itteni 500 építési telek megoldja az ilyen jellegű igényeket és eltereli a figyelmet a tájvédelmi körzeten történő parcellázási igényről.
- A Budai TVK-tel együtt felméri, hogy a kárpótlásként kiadott védett terület zártkertesedése hol indult meg, hol milyen engedély nélküli építményeket emeltek. Az önkormányzat a Budai TVK-tel együtt igyekeznek, hogy a védett terület pufferezónája megmaradhasson. Ez a település hosszú távú érdeke.

Harmat Attiláné

Pilisvörösvári Környezetvédő és Természetbarát Egyesület, Pilisvörösvár

1998 október 13.

Tevékenység, eredmények:

- Az egyesület 1990-ben alakult, kb. 40 tagja van; közülük 12 aktív.

- Megvalósult a szelektív hulladékgyűjtés (a Rumpolt közreműködésével).
- Rendszeres faültetési akciókat szerveznek (parkosítás volt szemétkerakatok helyén, fasorok, csemetekert ültetése).
- Az illegális szemétkerakatokat felszámolták (az önkormányzat és a Terranova segítségével, valamint azzal, hogy a szervezett hulladékelszállítás a külterületeken is működik).
- A csatornázás megvalósításával és a víztisztító-mű átadásával az Aranyos-hegyi-patak vízminősége javult.
- Az önkormányzattal és a közeli dolomitbányával (Terranovával) az egyesület kapcsolata jó (földmunkák, munkagépek, teherautók stb biztosítása révén).
- Helyi műemléki jellegű érték a zsidó-temető és az r.k. templom, valamint a bányász-emlékmű.

Problémák:

- Porszennyezés a Terranova dolomitbányájától, amely a város nyugati határában helyezkedik el, az uralkodó szélirányban. A Terranova rekultivációt folytat, de a porszennyezés intenzitását és összetételét rendszeresen kellene mérni és közzétenni.
- Lég- és zajszennyezés: Pilisvörösvár legnagyobb környezeti problémája a városon átvezető, forgalmas és keskeny 10-es főútvonal. Nitrogén gázok, ólom, benzpirén, zaj és vibráció, valamint a forgalom baleseti kockázata jelenti a veszélyt. Szükséges lenne a települést elkerülő út megépítése.
- Kábelégetés: a település cigány lakói körében gyakori az összegyűjtött kábelek égetése, hogy az értékesíthető rézhuzalhoz hozzájussanak. Ez légszennyezéssel jár, az egészségre veszélyes vegyületek kerülnek a légterbe.

Természeti értékek: 1997-ben számos objektumot helyeztek helyi védettség alá, így:

- a Kálvária-domb növényzetét, a stációkat és a kápolnát;
- a Háziréti-tó és a Háziréti-patakpart 20 hektáros területét;
- az Őr-hegy (Kerek-hegy) teljes növény- és állatvilágát;
- a Zajnáth-hegy (Kopárok) területét, ahol elsőként Európában sikerült a feketefenyő megtelepítése dolomiton;
- a Bányakápolna utcai hársfákat;
- a Hunyadi utcai japánakácokat;
- a temetőnél lévő vadgesztenyefasort;
- a Templom téri fehéreperfát;
- a bányatavakat (a Kacsa-, Pálya-, Kornéli-, Cigány- és a vörösvári Slötyi-tó).

Zágonyi Éva
Polgármesteri Hivatal, Herceghalom
1998. október 13.

Helyzet:

- Herceghalmon nincsen természet- vagy környezetvédelmi profilú civil szervezet. Herceghalom természeti értéke a gesztenyefa (fasor és park, ragadozómadarak fészkelőhelye). Régi műemléke nincsen, újkeletű műemléke: a Millecentenáriumi - emlékmű. Helyi védettségű természeti értéke még nincsen (1998).

Tevékenység, eredmények:

- 1997-98-ban az aknázómoly járvány ellen a belterületi gesztenyéseket 2 alkalommal, a külterületeiket 1 alkalommal permeteztették.
- 1995-ben az idős, kb. 70 éves gesztenyefaállományról botanikai szakvéleményt, felmérést készítették és üregvédelmi munkálatokat végeztek a fáknál.
- 1995-ben a helyi műanyagkeverő üzem időszakos ammónia szennyezéséről készítették környezetvédelmi hatásvizsgálatot.

Terv:

- Herceghalom részt vesz olyan biciklis-, lovas-, és turistaút hálózat kialakításában, amely a Zsámbéki-medence településeit kapcsolja össze. A lovassportnak itt hagyományai vannak (Sándor Móric).

Ceglédi Jánosné
Polgármesteri Hivatal, Bicske
1998 október 20.

Bicskén nincsen természet- vagy környezetvédelmi profilú civil szerveződés. A természet- és környezetvédelmet az önkormányzat tevékenysége dokumentálja a településen.

Műemlék jellegű építmények:

- Batthyány-kastély, Hegyi-kastélyrom, r.k. templom, ref. templom, ref. lelkészlak, Nepomuki Szt. János szobor, Szt. Flórián szobor.

Problémák:

- Talaj-, ill. talajvízszennyezés, amely a karsztvízbázist is veszélyeztetheti: Bicske K-i felén (a Galagonyással határos részeken) és Óbarok területén. A Kertváros nevű városrészen különösen veszélyes méretű a talajvízszennyezés: csapadékos időszakban a magas talajvízállás a szennyezett vizet belvív formájában a felszínen tartja, ami szagártalmat is okoz, oly mértékben szennyezett.
- Bicske belterületén a közműhálózat igen széles, a csatornázottság mértéke csak 25 %.
- Az előző problémához kapcsolódóan a felszíni csapadékvízvezetés sem megoldott Bicskén; ez intenzív csapadék esetén belvívveszélyt okoz.

- Zajterhelés: Bicske Óbarok nevű települését kettészeli az 1-es autópálya, Bicskét pedig a Bécs-Budapest vasútvonal. Ezek zajterhelése jelentős. Az áruszállítás során a veszélyes anyagokat szállító tehergépkocsik balesete igen veszélyes lehet Óbarok belterületén.
- Bicskén nincsenek erős légszennyezést okozó üzemek. A 13 ipari üzem (1997) emisszióját a Környezetvédelmi Felügyelőség ellenőrzés alatt tartja.
- Kevés a város zöldterülete. Legkedvezőtlenebb a helyzet az Újtelep nevű, kisméretű építési telkeken sűrűn beépített lakóterületen.
- Jelenleg nincsen Bicskén helyi természetvédelem alatt álló terület.

Tevékenység, tervek:

- Elkészült a város általános rendezési terve, ebben környezetvédelmi szempontból a csatornázás a szennyvíz és csapadékvíz elvezetése a legfontosabb feladat. A szennyvizek szikkasztását a csatornázott belterületeken még átmenetileg sem engedélyezik.
- Óbarok térségében az M 1-es mentén zajvédő falat kell emelni.
- A zöldfelületeket fejleszteni kell a belterületen.
- A város elkülönített környezetvédelmi alapot képezett; a számlán lévő összegek csak környezetvédelmi célú beruházásra használhatók fel.
- Bicske külterületén a felhagyott murvabánya rekultivációját a tervezés szintjén megkezdték (1998), a területre erdőt fognak telepíteni.
- Helyi természetvédelem alá szándékoznak vonni az alábbi területeket: Nagyegyházától K-re (Kisegyházapuszta mellett) a Váli-vízen kialakított tórendszer tavait; a településtől DK-re eső IV. (ún. Telepi-) tavat a Szent László-patakon; valamint az Óbarok Nagyegyháza vonaltól ÉK-re fekvő Lóingató (Város erdő) nevű hegy sziklasorait.

Tózsza István

**Pilisszentivánért Faluszépítő és Környezetvédelmi Egyesület, Pilisszentiván
1998 október 20.**

Tevékenység, eredmények:

- Az egyesület 1990-ben alakult, arra való lakossági reakcióként, hogy a Budai TVK fokozottan védett területét vadvédelmi kerítéssel vették körül. A passzív egyesület 1998-ban újjászerveződött 37 taggal, akik közül 5 aktív.
- Rendszeres havi hírmondó lapjuk van.
- Falutakarításokat, tó-takarítást szerveznek.
- Véleményezik és segítik az önkormányzati beruházásokat, az önkormányzattal való együttműködésük jó.
- Hulladéktároló ládákat helyeztek ki. A helyi természetvédelmi értékek témájával képeslap-naptárt adnak ki.
- Ifjúsági csoportjuk egy csemetekertet alakított ki, ahonnan a közterületek fásításának helyi utánpótlása valósulhat meg.
- Ifjúsági csoportjuk havonta méri az ülepedő por mennyiségét a falu 4 pontján (az ÁNTSZ segítségével); méri a helyi tavak (Slötyi és Jager) ammónium,

nitrit, nitrát, foszfor tartalmát, keménységét és pH-ját havonta, valamint forgalomintenzitást számol.

- Ismeretterjesztő előadásokat és kirándulásokat szerveznek.
- Műemléki jellegű objektumok: a XVIII. sz-i r.k. templom és a bányász-emlékmű.

Tervek:

- Pilisszentiván nagyrésze a Budai TVK része. Így ingatlaneladásokból az önkormányzat nem tud újabb és újabb saját bevételre szert tenni. Ezért Szentivánt a Budai TVK egy ökológiai bemutatóközpontjává szándékoznak fejleszteni a jövőben, ill. az önkormányzat tevékenységét ilyen irányban próbálják befolyásolni. Ennek része az öko-bicikliút nyomvonal átvezetése Solymárról Piliscsaba, ill. Vörösvár felé; mini vadaspark, kilátóhely, pihenőhely, bemutatóhely, erdei tornapálya, ökológiai teleház létrehozása.
- A fentiek érdekében stílusos fa-utcanév táblákat fognak kihelyezni;
- A Budai TVK-tel együttműködve a TVK határán és az Európa diplomás terület határán mindenütt jelzőtáblákat helyeznek ki;
- Egy nagyszabású fotókiállításon mutatják be a Szénás csoport 100 védett lágyszárú növényét;
- Könyvet szerkesztenek és adnak ki Szentiván természeti értékei címmel.
- Részt vesznek a falu főútvonala mentén húzódó széles területsáv parkosításában, rendezésében.
- A Templom-hegyet helyi természetvédelem alá kell helyezni.

Problémák:

- Illegális hulladéklerakók gyakran látogatják a település külterületeit, az erdőket.
- A helyi lakosság nem ismeri el kellőképpen a védett növények értékét és nem egyértelműen pártolja a feketefenyő ritkítási programot a Kis-Szénás környékén, holott az Európa diplomát pontosan erre a tevékenységre kapta a település (hiszen a Kis-Szénási védett terület legnagyobb része Pilisszentiván közigazgatási határán belül helyezkedik el).
- A helyi hulladéklerakó telep egy felhagyott homokbányában van, s nincsen meg a lakóterülettől való kívánatos védőtávolsága.

A természeti/környezeti inventár táblázatos és térképi összefoglalása

Az interjúk alapján 7 főbb természeti/környezeti típusba sűrítve szerepelnek településenként az egyes adatok, információk. (A "KRÉTA" minősítés magyarázatát lásd a táblázatok után, a térképvázatoknál.)

Természet- és környezetvédelem	BIATORBÁGY	"KRÉTA" minősítés
társadalmi aktivitás	1993 óta passzív a civil szervezet (nincs), 6 aktív ZSMTE tag van, 1 helyi ifjúsági csoport (tev. érinti a term. védelmet)	közepes
természeti értékek	1 helyi védettség + 3 tervezett helyi védettség	alacsony
műemléki értékek	7 objektum	magas
környezeti konfliktus	szemétlerakat, bőrhulladék, közlekedési zaj, védendő területek kárpótlás révén privát tulajdonban vannak	közepes
természeti potenciál	4 tájtypus, 5 kistáj,	sokarcú
természeti perspektíva	lovasturizmus, rekreációs turizmus, Zsámbéki-medencét kerülő öko-bicikliút	közepes
helyhatósági kooperáció	közepes fogadókészség	közepes

Természet- és környezetvédelem	BICSKE	"KRÉTA" minősítés
társadalmi aktivitás	nincs civil önszerveződés	inaktív
természeti értékek	3 tervezett helyi védettség	alacsony
műemléki értékek	7 objektum	magas
környezeti konfliktus	talajvízszennyezés, csatornahálózat és csapadékvízvezetés hiánya, közlekedési zajterhelés, zöldterület hiánya	közepes
természeti potenciál	4 tájtypus, 6 kistáj,	sokarcú
természeti perspektíva	öko-bicikliút elágazás Gerecse-Vértés-Velence felé, rekreációs turizmus	kicsi
helyhatósági kooperáció	kedvező fogadókészség	kedvező

Természet- és környezetvédelem	BUDAJENŐ	"KRÉTA" minősítés
társadalmi aktivitás	nincs helyi civil önszerveződés, 2 aktív ZSMTE tag	gyenge
természeti értékek	Budai TVK kb. 1/2-es részesedéssel	erős
műemléki értékek	2 objektum	alacsony
környezeti konfliktus	szemétlerakat, festéküzem	kevés
természeti potenciál	2 tájtypus, 2 kistáj	egységes
természeti perspektíva	rekreációs turizmus, Budai-hegységet kerülő öko-bicikliút	kicsi
helyhatósági kooperáció	közepes fogadókészség	közepes

Természet- és környezetvédelem	ETYEK	"KRÉTA" minősítés
társadalmi aktivitás	Etyeki Műhely (kézműveskör) tevékenysége érinti a természetvédelmet, 4 aktív ZSMTE tag	gyenge
természeti értékek	6 tervezett helyi védettség	közepes
műemléki értékek	3 objektum	közepes
környezeti konfliktus	helyi gimnázium inkatív, privatizált földek gátolják a természetjárást, ólomszennyeződés	közepes
természeti potenciál	4 tájtypus, 1 kistáj	változatos
természeti perspektíva	borturizmus, falusi turizmus, ökoturizmus, bicikliút	közepes
helyhatósági kooperáció	közepes fogadókészség	közepes

Természet- és környezetvédelem	HERCEGHALOM	"KRÉTA" minősítés
társadalmi aktivitás	nincs helyi civil önszerveződés, 2 aktív ZSMTE tag	gyenge
természeti értékek	3 tervezett helyi védettség	alacsony
műemléki értékek	1 objektum	alacsony
környezeti konfliktus	aknázómoly, műanyagkeverő üzem	kevés
természeti potenciál	2 tájtypus, 2 kistáj	egységes
természeti perspektíva	lovasturizmus, Zsámbéki-medencét kerülő bicikliút	kicsi
helyhatósági kooperáció	közepes fogadókészség	közepes

Természet- és környezetvédelem	NAGYKOVÁCSI	"KRÉTA" minősítés
társadalmi aktivitás	nincs helyi civil önszerveződés	inaktív
természeti értékek	Budai TVK kb. 7/8-os területi részesedéssel	kiemelkedő
műemléki értékek	2 objektum	alacsony
környezeti konfliktus	építési telkesítés iránti helyi igény, zöldkár, szemétkerak, illegális építkezések, terepmotorozás,	közepes
természeti potenciál	1 tájtypus, 1 kistáj	egységes
természeti perspektíva	természetjárás, tanösvény, rekreációs turizmus, vadászturizmus, budapesti zöldövezeti szuburbanizáció	nagy
helyhatósági kooperáció	kedvező fogadókészség	kedvező

Természet- és környezetvédelem	PÁTY	"KRÉTA" minősítés
társadalmi aktivitás	ZSMTE Pátyi Szervezete 10 aktív taggal	közepes
természeti értékek	Budai TVK kb. 1/6-os területi részesedéssel, 1 helyi védettség, 1 tervezett helyi védettség	alacsony
műemléki értékek	4 objektum	közepes
környezeti konfliktus	repülőtér, galvanizáló üzem, kamionterminál, murvabánya	közepes
természeti potenciál	3 tájtypus, 2 kistáj	keveredő
természeti perspektíva	rekreációs és ökoturizmus, Budai-hegységet kerülő öko bicikliút, ökológiai bemutatóközpont	nagy
helyhatósági kooperáció	kedvező fogadókészség	kedvező

Természet- és környezetvédelem	PERBÁL	"KRÉTA" minősítés
társadalmi aktivitás	ZSMTE 4 aktív taggal	gyenge
természeti értékek	Budai TVK kb. 1/4-es területi részesedéssel, 1 tervezett helyi védettség	alacsony
műemléki értékek	1 objektum	alacsony
környezeti konfliktus	húsüzem (szag), gombakomposztáló üzem (szag), hulladéklerakatok,	közepes
természeti potenciál	3 tájtypus, 3 kistáj	egységes
természeti perspektíva	Budai-hegységet kerülő öko-bicikliút, rekreációs turizmus	kicsi
helyhatósági kooperáció	közepes fogadókészség	közepes

Természet- és környezetvédelem	PILISCSABA	"KRÉTA" minősítés
társadalmi aktivitás	1 inaktív helyi egyesület, és egy másik 8 aktív taggal	közepes
természeti értékek	Budai TVK kb. 1/3-os területi részesedéssel, 1 helyi védettség, 1 tervezett védettség	közepes
műemléki értékek	1 objektum	alacsony
környezeti konfliktus	falopás, lőtéri robbantások, a Pázmány P. Egyetem inaktív, aknázómoly, parlagfű, szemétkerakot	sok
természeti potenciál	4 tájtypus, 3 kistáj	keveredő
természeti perspektíva	Budai-hegységet kerülő öko-bicikliút, budapesti zöldövezeti szuburbanizáció, tanösvény,	közepes
helyhatósági kooperáció	közepes - kedvező fogadókészség	közepes

Természet- és környezetvédelem	PILISJÁSZFALU	"KRÉTA" minősítés
társadalmi aktivitás	helyi egyesület 4 aktív taggal	gyenge
természeti értékek	2 tervezett helyi védettség	alacsony
műemléki értékek	2 objektum	alacsony
környezeti konfliktus	lakossági passzivitás, telkesítés és parcellázás valamint kőbányászat védendő területen, terepmotorozás	közepes
természeti potenciál	2 tájtypus, 2 kistáj	egységes
természeti perspektíva	Pilisi-kör öko-bicikliút, tanösvény	kicsi
helyhatósági kooperáció	közepes - kedvezőtlen fogadókészség	közepes

Természet- és környezetvédelem	PILISSZÁNTÓ	"KRÉTA" minősítés
társadalmi aktivitás	helyi civil szerveződés nincs	inaktív
természeti értékek	Duna-Ipoly Nemzeti Park kb. 1/3-os területi részesedéssel	közepes
műemléki értékek	2 objektum	alacsony
környezeti konfliktus	illegális építkezések	kevés
természeti potenciál	2 tájtypus, 2 kistáj	egységes
természeti perspektíva	természetjárás, rekreációs turizmus, Pilisi-kör öko-bicikliút, tanösvény	közepes
helyhatósági kooperáció	kedvezőtlen fogadókészség (beruházásokra)	kedvezőtlen

Természet- és környezetvédelem	PILISSZENTIVÁN	"KRÉTA" minősítés
társadalmi aktivitás	helyi egyesület 5 aktív taggal, 1 helyi ifjúsági csoport	közepes
természeti értékek	Budai TVK kb. 2/3-os területi részesedéssel, 1 tervezett helyi védettség	kiemelkedő
műemléki értékek	2 objektum	alacsony
környezeti konfliktus	szemétkerakatok, az Európa diplomás tevékenység alacsony helyi ismertsége, erdőtüz, illegális sziklamászás	közepes
természeti potenciál	2 tájtypus, 2 kistáj	egységes
természeti perspektíva	tanösvény, természetjárás, Budai-hegységet kerülő öko-bicikliút, lovasturizmus, ökológiai bemutatóhely,	nagy
helyhatósági kooperáció	közepes - kedvező fogadókészség	közepes

Természet- és környezetvédelem	PILISVÖRÖSVÁR	"KRÉTA" minősítés
társadalmi aktivitás	helyi egyesület 12 aktív taggal	erős
természeti értékek	9 helyi védettség alatti terület	erős
műemléki értékek	2 objektum	alacsony
környezeti konfliktus	dolomitbánya porszennyezés, kábelégetés, erdőtüz, közlekedési lég-, zaj- és vibrációs ártalom	sok
természeti potenciál	2 tájtypus, 2 kistáj	egységes
természeti perspektíva	Pilis-kör öko-bicikliút, rekreációs (vizi) turizmus,	kicsi
helyhatósági kooperáció	közepes - kedvező fogadókészség	közepes

Természet- és környezetvédelem	SOLYMÁR	"KRÉTA" minősítés
társadalmi aktivitás	helyi egyesület 10 aktív taggal	közepes
természeti értékek	Budai TVK kb. 1/2-es területi részesedéssel, 2 helyi védettség, 1 tervezett védettség	kiemelkedő
műemléki értékek	2 objektum	alacsony
környezeti konfliktus	források vize baktériummal fertőzött, téglagyár (szag), csapadékvízvezetés, szemétkerakatok, illegális barlangászat, illegális kőfejtés	sok
természeti potenciál	2 tájtypus, 2 kistáj	egységes
természeti perspektíva	budapesti zöldövezeti szuburbanizáció, tanösvények, lovassport, természetjárás, Budai-hegységet kerülő öko-bicikliút	közepes
helyhatósági kooperáció	nagyon kedvező fogadókészség	kedvező

Természet- és környezetvédelem	TELKI	"KRÉTA" minősítés
társadalmi aktivitás	ZSMTE 2 aktív taggal, Telki Baráti Kör 15 aktív taggal	aktív
természeti értékek	Budai TVK kb. 1/2-es területi részesedéssel, 2 tervezett helyi védettség	erős
műemléki értékek	2 objektum	alacsony
környezeti konfliktus	parcellázási és telkesítési igények	kevés
természeti potenciál	2 tájtypus, 2 kistáj	egységes
természeti perspektíva	öko bicikliút a Budai-hegység körül, budapesti zöldövezeti szuburbanizáció, természetjárás	közepes
helyhatósági kooperáció	kedvezőtlen fogadókészség	kedvezőtlen

Természet- és környezetvédelem	TINNYE	"KRÉTA" minősítés
társadalmi aktivitás	ZSMTE Tinnyei Szervezete 10 aktív taggal	közepes
természeti értékek	1 helyi védettség, 4 tervezett helyi védettség	közepes
műemléki értékek	8 objektum	magas
környezeti konfliktus	Garancsi-tó vízszintcsökkenése és vízminőségromlása, műanyagüzem égetései légszennyezése, szemétlarakatok, védendő területek privát tulajdonban, falopás,	közepes
természeti potenciál	2 tájtypus, 2 kistáj	egységes
természeti perspektíva	Budai-hegységet kerülő és Pilisi-kör bicikliút találkozási pontja, falusi turizmus, tanösvények	közepes
helyhatósági kooperáció	közepes - kedvezőtlen fogadókészség	közepes

Természet- és környezetvédelem	TÖK	"KRÉTA" minősítés
társadalmi aktivitás	ZSMTE központja 4 aktív taggal	gyenge
természeti értékek	2 helyi védettség, 2 tervezett védettség	közepes
műemléki értékek	2 objektum	alacsony
környezeti konfliktus	szemétlarakatok, védendő területek privát tulajdonban	kevés
természeti potenciál	3 tájtypus, 2 kistáj	keveredő
természeti perspektíva	vizes élőhely rekonstrukció bemutatása, a Zsámbéki-medencét kerülő öko-bicikliút, tanösvény, öko-bemutatóház	közepes
helyhatósági kooperáció	közepes fogadókészség	közepes

Természet- és környezetvédelem	ZSÁMBÉK	"KRÉTA" minősítés
társadalmi aktivitás	ZSMTE 12 aktív taggal	erős
természeti értékek	1 helyi védettség	alacsony
műemléki értékek	4 objektum (ebből 1 kiemelten jelentős)	magas
környezeti konfliktus	társadalmi passzivitás, szemétlarakatok, védendő területek privát tulajdonban, terepmotorozás	közepes
természeti potenciál	4 tájtypus, 2 kistáj	keveredő
természeti perspektíva	Zsámbéki-medencét kerülő öko-bicikliút, vizes élőhely rekonstrukció bemutatása, tanösvény, lovassport	közepes
helyhatósági kooperáció	közepes fogadókészség	közepes

A fenti táblázatok információiból "KRÉTA" minősítés címszóval egyszerűsített minősítés is szerepel azért, hogy a regionális különbségek kiemelése céljából térképvezárlaton is ábrázolhatók legyenek az egyes kategóriák települések szerint.

A "társadalmi aktivitás" minősítési mutatója a természet-, ill. környezetvédelemben társadalmi munkával aktívan részt vállaló polgárok száma alapján lehet "inaktív" (0 fő/település), "gyenge" (1-2 fő), "közepes" (5-10 fő), "erős" (11-13 fő) és "aktív" (14-17 fő/település). Ennek a mutatónak a térbeli eloszlását a 7. *ábra* szemlélteti. Inaktív (vagyis nincsen civil szerveződés a természet- és környezetvédelem területén) Pilisszántó, Nagykovácsi és Bicske. Szintén hiányzik az ilyen profilú helyi civil szervezet Budajenőn, Herceghalom, Tökön és Perbálon, de ott a ZSMTE képviselteti magát a polgárok között néhány fővel, ezért ezeken a településeken gyenge az aktivitás mutatója. Ugyanebbe a kategóriába tartozik a néhány fős pilisjászfalui helyi csoport is. Valamivel nagyobb aktivitást mutatnak Solymár, Pilisszentiván, Piliscsaba, Tinnye, Páty és Biatorbágy helyi szervezetei. Végül a legnagyobb aktív létszámmal a ZSMTE zsámbéki derékhada, ill. a telki helyi civil szerveződés dicsekedhet.

A "természeti értékek" címszó alatt az adott településen a természeti értékek (eszmei) védettségi szintje próbál kifejezésre jutni úgy, hogy a helyi védelem alatt álló területek településenként 2-2 pontot, a védelemre tervezett területek 1-1 pontot kaptak; a tájvédelmi körzet vagy nemzeti park településen belüli részaránya pedig tízedenként 2-2 pontot kapott. Ily módon a 2-5 pont közé eső településeken ez a mutató "alacsony", 6-9 pont esetén "közepes", 10-12 pont esetén "erős", s 13-16 pont esetén "kiemelkedő". Eloszlásukat a 8. *ábra* szemlélteti. Ebben a tekintetben a Budai TVK térségének települései rendelkeznek kiemelkedő, ill. erős minősítéssel: Solymár, Pilisszentiván, Nagykovácsi, valamint Budajenő, Telki és Pilisvörösvár (ez utóbbi a nagyszámú, helyi védettség alá helyezett területe, ill. objektuma miatt). Közepes kategóriába kerültek azok a települések, ahol a tájvédelmi körzet vagy a nemzeti park a külterületnek csak kisebb hányadát foglalja el: Pilisszántó, Piliscsaba; ill. azok, ahol több természeti értéket helyeztek, vagy szándékoznak helyi természetvédelem alá helyezni: Etyek, Tinnye, Tök. A Zsámbéki-medence zöme (Zsámbék, Herceghalom, Páty, Biatorbágy és Perbál), valamint Bicske és Pilisjászfalu alacsony minősítésű -- egyelőre. A ZSMTE vizes élőhelyrekonstrukciós akciója idővel remélhetőleg felzárkóztatja a Zsámbéki-medencét is.

A "műemléki értékek" címszó alatt egyszerűen a műemléki jellegű építmények településenkénti száma szerint "alacsony" (1-2), "közepes" (3-6) és "magas" (7-8) minősítési kategóriák adódtak. Ezen a téren egyedül a Zsámbéki-templomrom kapott extra 4 pontot, lévén országos jelentőségű műemlék. (9. *ábra*). A műemléki potenciál -- bár nem tartozik a természetvédelem témakörébe --, "adalékként" emeli az ökoturizmus során megtekinthető látványosságok számát. Viszonylag értékes műemléki potenciállal rendelkezik a térségben Zsámbék, Bicske, Biatorbágy és Tinnye.

7. ábra
Társadalmi aktivitás
a természet- és környezet-
védelemben

Jelmagyarázat:

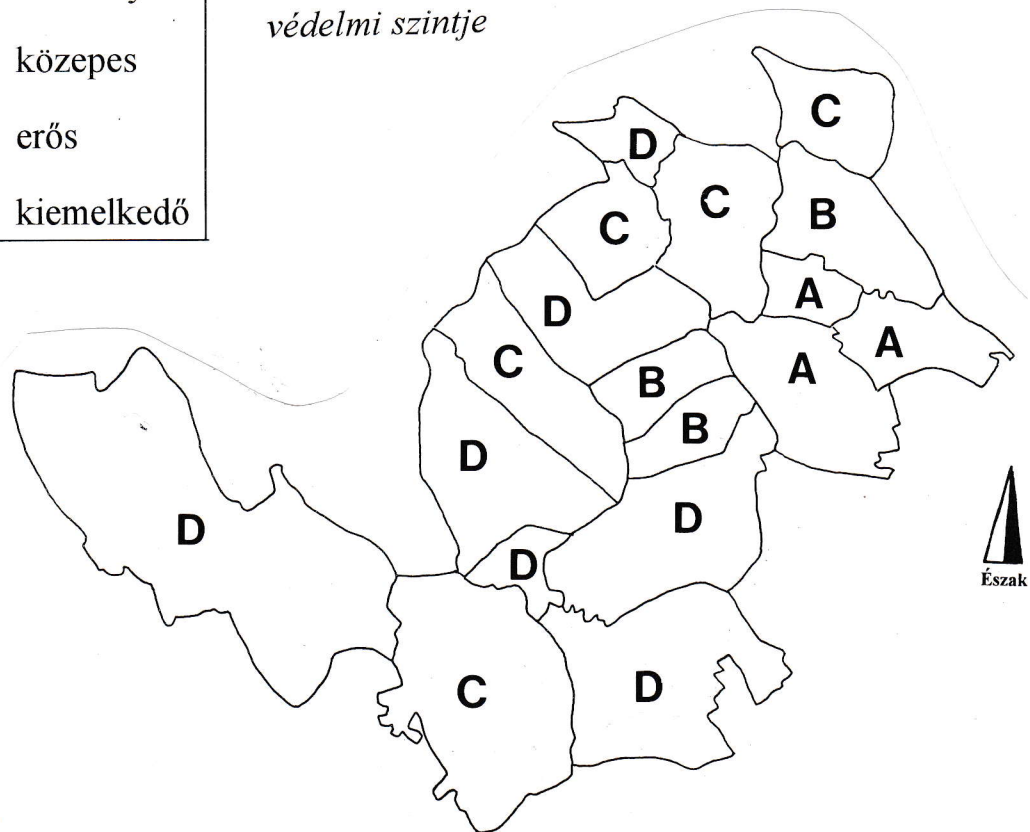
i	inaktív
g	gyenge
k	közepes
E	erős
A	aktív

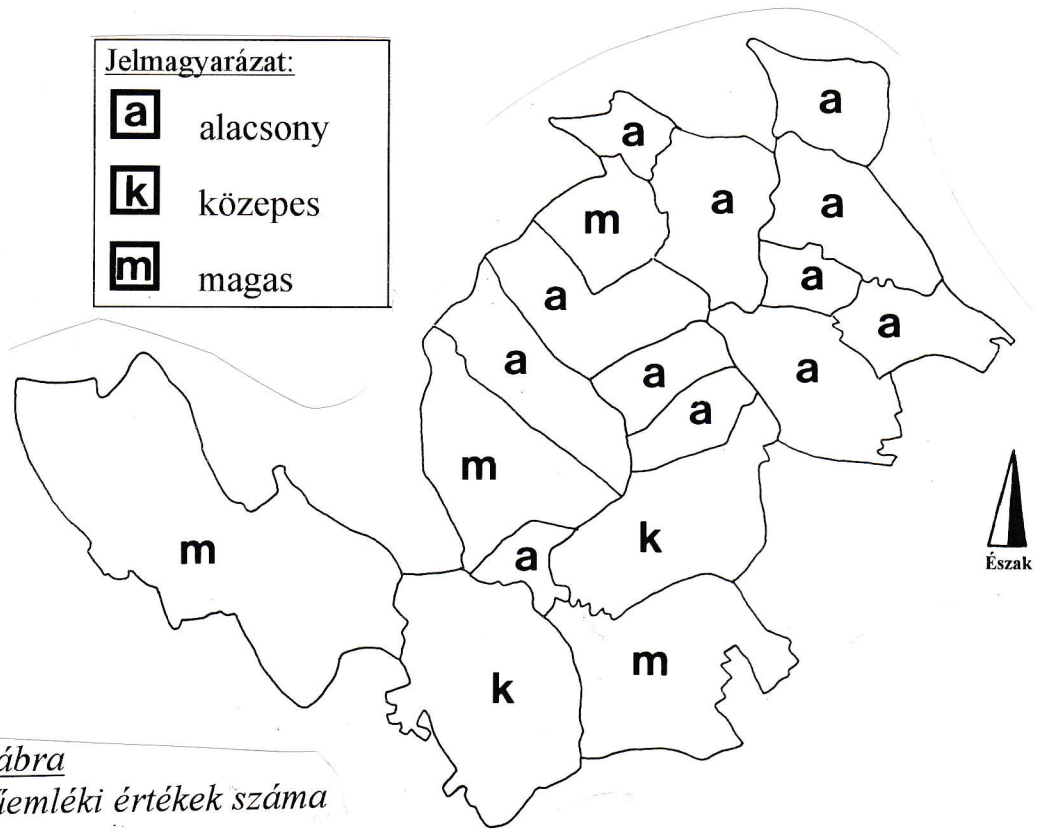

Jelmagyarázat:

D	alacsony
C	közepes
B	erős
A	kiemelkedő

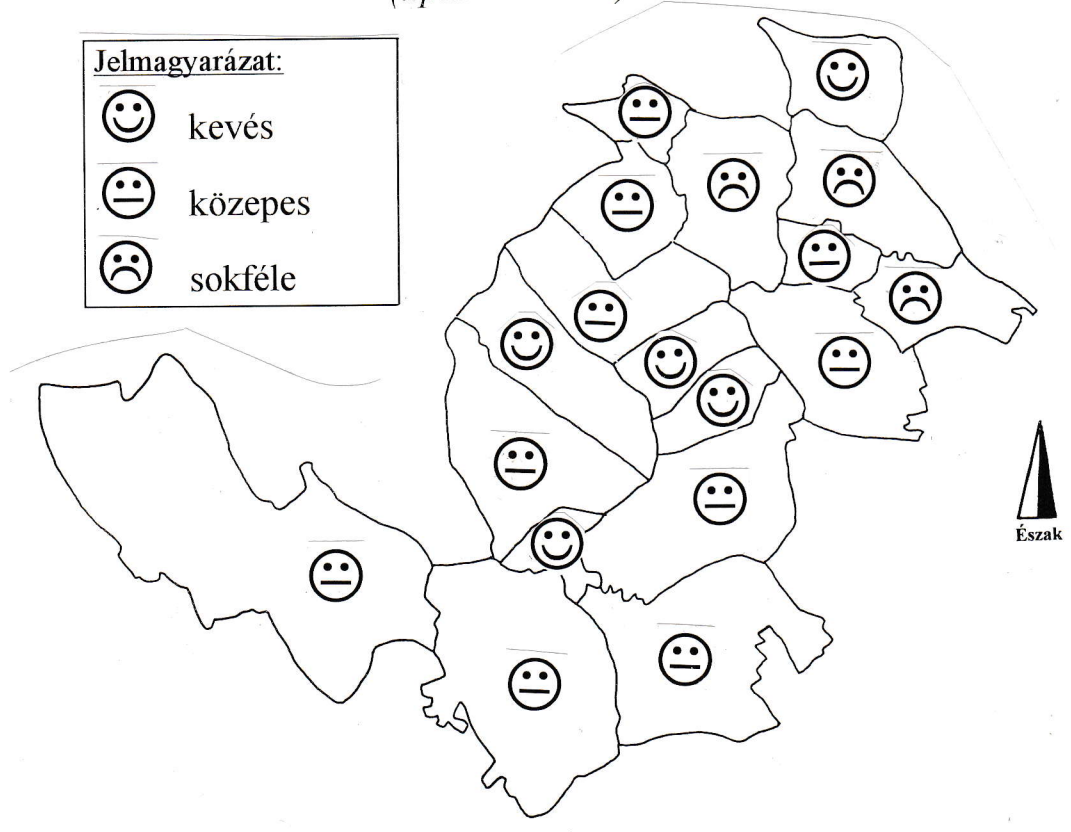
8. ábra
Természeti értékek
védelmi szintje

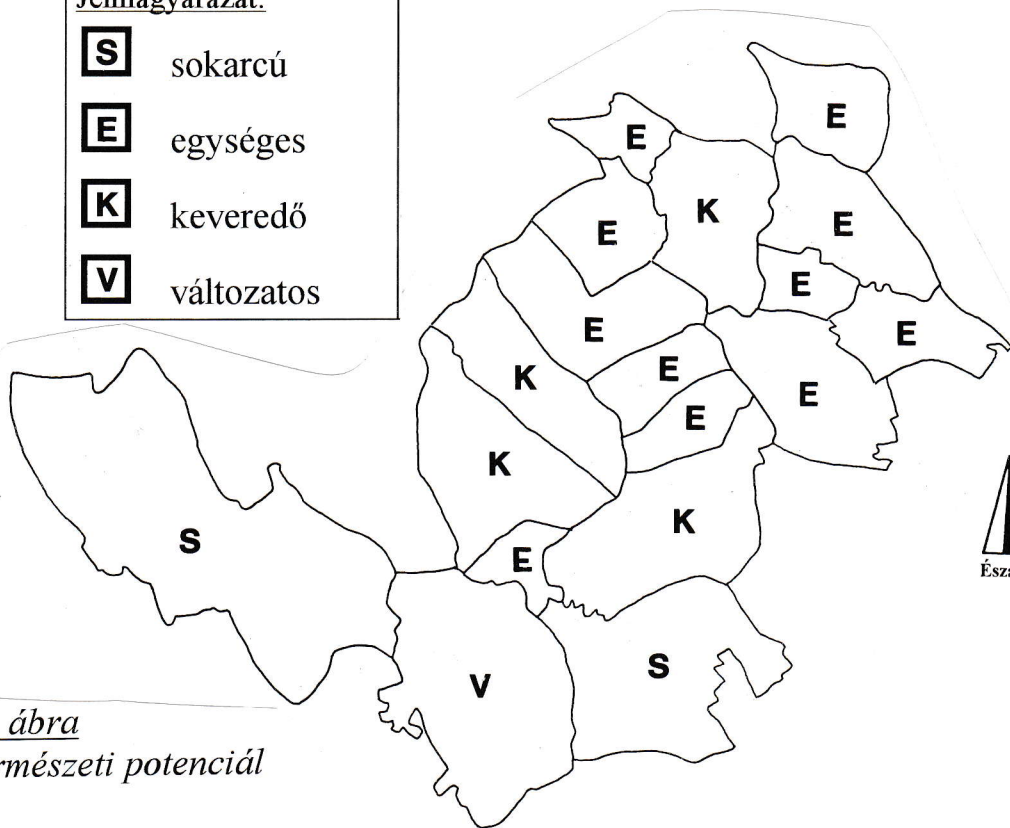
9. ábra
Műemléki értékek száma

10. ábra
Környezeti konfliktusok
(tipusok szerint)

Jelmagyarázat:

- S** sokarcú
- E** egységes
- K** keveredő
- V** változatos

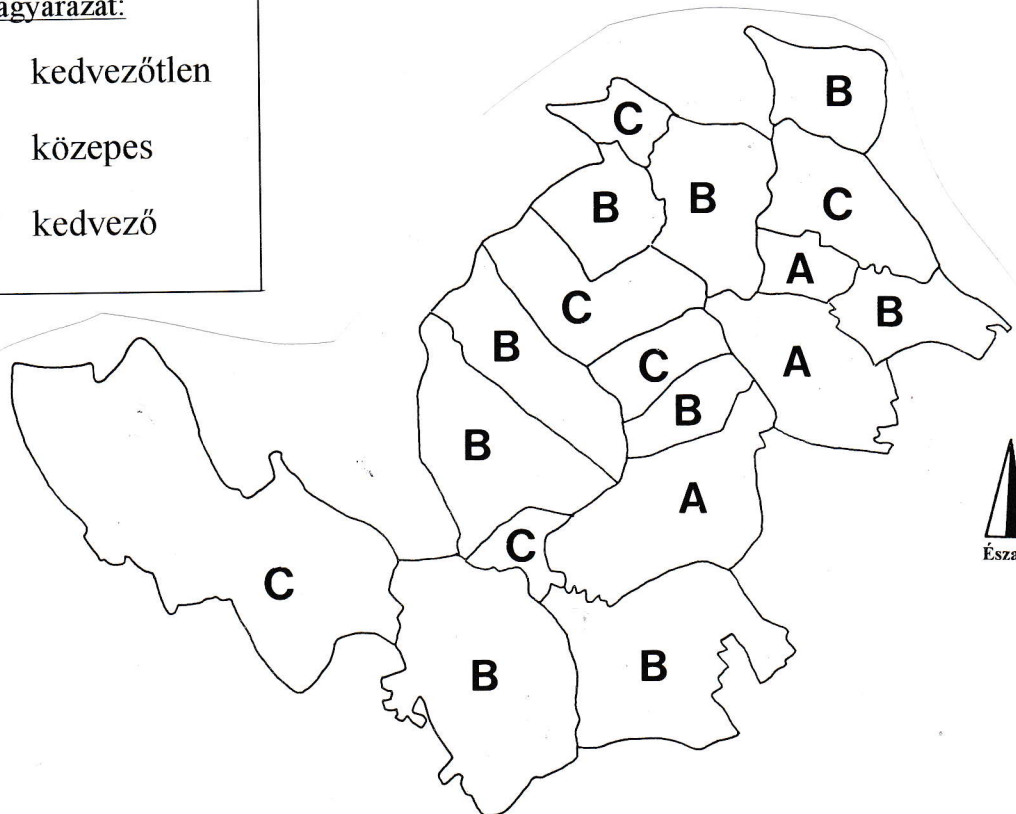

*11. ábra
Természeti potenciál*

*12. ábra
Természeti perspektíva
(adottságon alapuló fejlesztési
lehetőségek típus szerint)*

Jelmagyarázat:

- C** kedvezőtlen
- B** közepes
- A** kedvező

"Környezeti konfliktus". Természetesen nem hasonlíthatók össze súlyukban, következményeikben az egyes konfliktusok, a környezetszennyező, természetromboló hatások. Ennek a minősítésnek a során csak az került érzékeltetésre, hogy melyik településen hány *féle* környezeti konfliktus jelent problémát. A konfliktushelyzetek típusainak száma szerint jelen esetben három kategóriát különböztethetünk meg: "keveset" (1-2), "közepesen" (3-6) és "sokat" (6-7). Lásd *10. ábra*. A legtöbb féle környezeti konfliktus Piliscsabán, Pilisvörösváron és Solymáron jelentkezett, vagyis a régió északi "városiasodó" részén -- ahogy erre számítani is lehetett. A legkevesebb viszont az elzártabb, "külső övezethez" tartozó településeken: Tökön, Budajenőn, Telkin és Pilisszántón, valamint a kis területű Herceghalmon.

"Természeti potenciál". Ez is egy egyszerű, önkényesen választott mutató. Egy településen a környező táj arculata más és más, ha több tájtypus van rajta, ha több természeti kistáj részesedik belőle. Eltérő esztétikai benyomást tesznek a szemlélőre. Nem lehet azt állítani, hogy ha egy település homogén (egy vagy maximum két tájtypus és egy vagy maximum két kistáj építi fel környezetét) az szebb, mint azok, ahol több tájtypus, vagy több kistáj fordul elő. Azt sem lehet állítani, hogy az a település szebb, ahol több kistáj, több tájtypus teszi változatossá a tájat. Szebb-e Nagykovácsi (homogén), mint Bicske (inhomogén tájtypológiai szempontból)? Ha azt mondanánk, hogy igenis Nagykovácsi szebb, akkor azt is kell mondanunk, hogy ugyanolyan szép Herceghalom környezete is, hiszen az éppen annyira homogén, mint Nagykovácsi. A tájesztétika nem mérhető így, egyénenként változhat, hogy kinek a hegy-, kinek a domvidék, kinek a síkság tetszik jobban. A minősítési mutató tehát ebben az esetben nem rangsort fejez ki, csak a másságot. Ez az önkényes mutató a következő: a tájtypusok számát elosztjuk az egy-egy település határain belül előforduló kistájak számával. Ha ez 0,66 vagy 0,99 akkor azt mondhatjuk, hogy a település természeti környezete "sokarcú". Ha a hányadosunk 1, akkor a tájkép "egységes". Ha a mutatószám 1,33 - 1,5 vagy 2, akkor a tájkép "keveredő". Végül ha a hányados 4, akkor a település természeti környezete "változatos" (*11. ábra*). Változatos természeti környezetű tehát Etyek; sokarcú tájképű Bicske és Biatorbágy; kevert típusú Zsámbék, Páty, Tök és Piliscsaba, a többi település tájesztétikai "benyomása" pedig egységes: Herceghalom, Telki, Budajenő, Perbál, Tinnye, Pilisjászfalu, Pilisszántó, Pilisvörösvár, Pilisszentiván, Solymár, Nagykovácsi.

"Természeti perspektíva" és "helyhatósági kooperáció". Ezeknek a minősítése teljesen szubjektív kategóriákban tükröződik. Az interjúk során a "riporterben" kialakult, pártatlanságot feltételező benyomást érzékeltetik: hol milyen fejlesztési lehetőségek adódnának az egyes települések természeti adottságaira alapozva, ill. hol milyen az önkormányzat hozzáállása a természeti adottságokra építő fejlesztési elképzelésekhez, hol milyen az önkormányzat fogékonysága, kooperációs hajlandósága az ilyen kérdések tekintetében. A természeti adottságokra alapozó fejlesztési lehetőség száma szerint lehet "kicsi" (1-2),

"közepes" (3-4) és "nagy" (5-6). Lásd 12. ábra. A helyhatósági kooperáció szubjektív mutatója pedig értelemszerűen lehet "kedvezőtlen", "közepes" és "kedvező". (Mivel ez utóbbi mutató a területek összetételétől is függ, a felmérés közben, ill. után lezajló önkormányzati választásokra való tekintettel nem kerül külön ábrán bemutatásra.) A természeti perspektívák tekintetében a természeti környezeti adottságokra építő, legtöbbféle fejlesztési lehetőség -- a szubjektív, interjúk felmérés után -- talán Pátyon, Nagykovácsiban és Pilisszentivánon adódna. A települések nagyrésze e tekintetben közepes minősítést kapott, míg a régió belül kedvezőtlenebb helyzetben talán Pilisvörösvár, Pilisjászfalu, Perbál, Budajenő, Herceghalom és Bicske van.

Összefoglaló javaslatok

A "KRÉTA" településeinek természetvédelmi szempontból történő fejlesztési lehetősége az, hogy minden tájegységen legalább foltokban fennmaradjon az ottani természetes flóra és fauna, az bemutatható legyen. Ehhez a Zsámbéki-medencében pl. **élőhely rekonstrukciót is végre kell hajtani (1)**. Ezeket a helyeket **természetvédelem alá kell helyezni (2)**, **bemutatásukat az illető élőhelyek megzavarása nélkül, ugyanakkor "piacosítva" kell megoldani (3)**.

* A bemutatás azért fontos, mert a környezeti tudati nevelésnek muníciót ad; ha pedig a környezeti tudati nevelés alacsony szintű, akkor a védett értékek fennmaradásának nincsen záloga. Következésképpen a védelem és a bemutatathóság egymástól nem választható szét. A védett területek megismerhetőségét (bemutathatóságát) kizáró gyakorlat ugyanis egyrészt nem képes megvédeni a természetet (a társadalom ellenében), másrészt öncélú természetvédelmet próbál megvalósítani. A "piacosított" bemutatás egyrészt a bemutatóhelyek, ill. az élőhelyek fenntartásának fedezésére szolgáló erőforrásokat gyarapíthatja, másrészt a települések lakosságának kínál megélhetést javító vállalkozási lehetőségeket.

(1). A "KRÉTA" pilisi részein az élőhelyrekonstrukció és a természetvédelem állami szinten intézményesített a Duna - Ipoly nemzeti Park, ill. a Budai Tájvédelmi Körzet személyében.

(2). A Zsámbéki-medence vidékén a helyi civil szerveződések -- és elsősorban a ZSMTE "vállát terheli" az élőhelyrekonstrukció és az értékek természetvédelem alá helyezettetésének procedúrája.

(3). A védett értékek bemutatása a helyi adottságok és lehetőségek függvénye. Ez a pilisi és budai részeken a hivatalos természetvédelem intézményeivel együttműködve oldható meg, míg a Zsámbéki-medencében, az Etyeki-dombságon és a Gerecsevidék bicskei részein az önkormányzatok felelősége lenne a helyi védettség biztosítása, ill. a bemutatás körülményeinek megoldása.

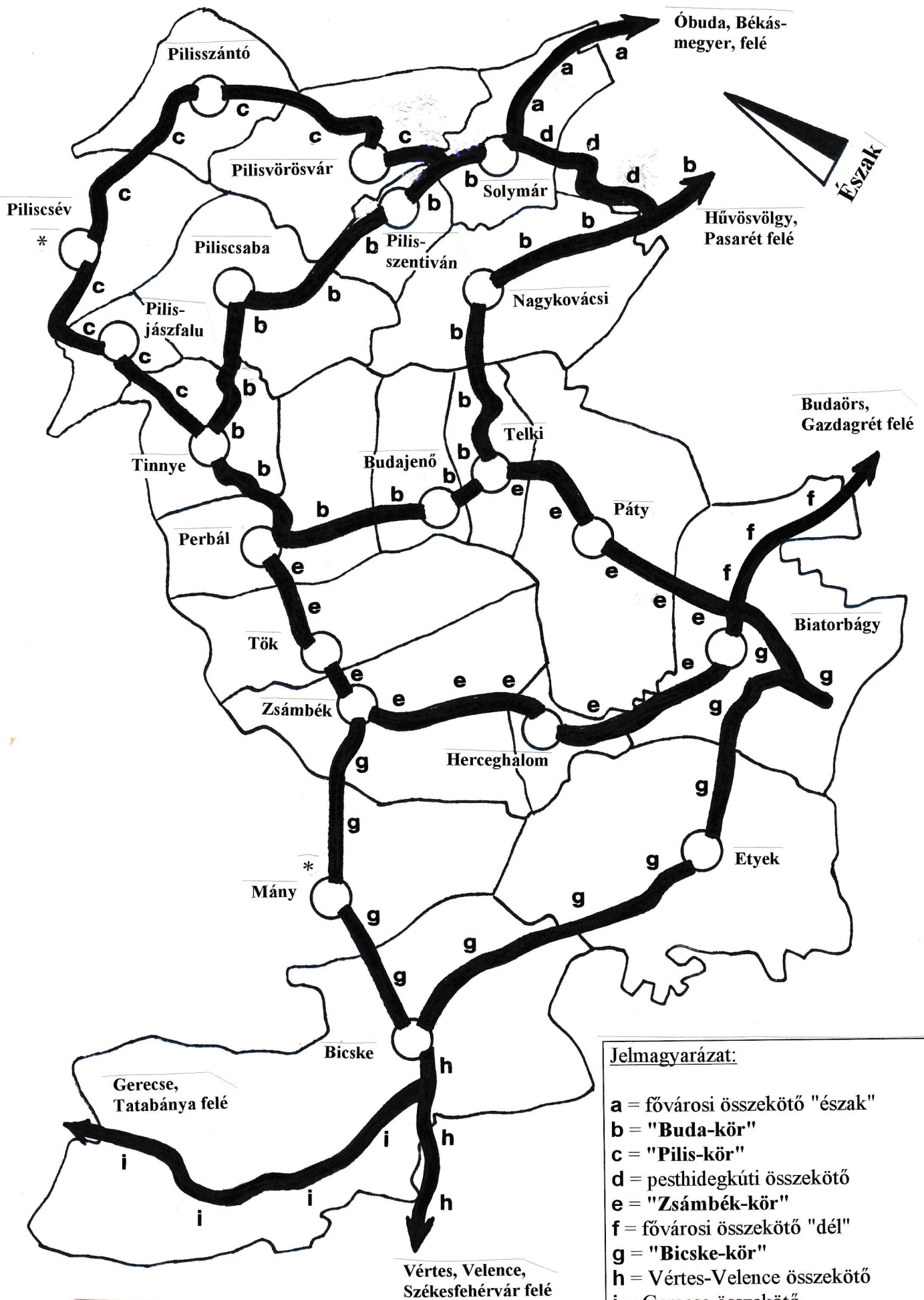
Ebben a tevékenységben a természetvédelmi profilú civil szerveződéseknek is részt kellene vállalniuk. A bemutatás célszerű megvalósítási formája az lenne, ha az egyes önkormányzatok nem egyedileg, hanem az érdekegyeztető önkormányzati tanács tagjai együttesen lépnének fel. Hogy ennek realitása legyen, a bemutatásnak valamiféle hálózati jellegűnek kellene lennie, mégpedig olyan hálózatnak, amely kvázi felfűzi, sorban érinti a "KRÉTA" településeit. Ez lehet gyalogtúra útvonal, lovastúra útvonal, de legcélszerűbben: **kerékpárút hálózat**. A Fertő-tavat körülvevő öko-bicikliút forgalma gazdaságilag helyzetbe hozta az elmúlt évtizedekben periférikus, hátrányos helyzetű magyarországi kistájakat is a Fertő déli szélén. A Budapestről (Óbuda, Békásmegyér felől) kiinduló, a Budai-hegységet egy "pilisi és egy "zsámbéki" körrel is kibővítve átölelő (Budaörs, Gazdagrét irányában visszatérő) bicikliút óriási, keresleti piaccal rendelkező a főváros "személyében". Helyzetbe hozná a gazdasági "szélárnyékban" fekvő olyan településeket is, mint Budajenő, Perbál, Tinnye, Pilisszántó. A kerékpáros ökoturisták körében nem jellemző a vandalizmus, sokkal inkább a madármegfigyelés (birdwatching), a fotószafari, sőt az egyes ökológiai élőhelyrekonstrukciós akciókban való részvétel. Az öko-kerékpárút nyomvonala mentén különféle megálló, potenciális bemutatóhelyek kaphatnak helyet, amelyek akár piacosítva is működhetnek: mini vadaspark, ökológiai bemutatóház, ökológiai teleház, kilátótorony vagy kilátóhely, kemping, étterem, tűzrakóhely, pihenőhely, panzió, erdei tornapálya, erdei játszótér, ökológiai tanösvény, műemlékek, romok, templomok, tájházak, helytörténeti gyűjtemények, állandó kiállítások, tavak, geológiai feltárások.

Az öko-bicikliút nyomvonal tervezetét első megközelítésben a 13. ábra tartalmazza. A "budai" körhöz északon a "pilisi" kör, délen a "zsámbéki" kör csatlakozik egy további csatlakozási lehetőséggel Bicske felé, ahonnan -- amennyiben valaha országos bicikliút hálózatunk is lesz -- egyrészt a Velence-Vértes régió (Székesfehérvár) irányában, másrészt a Gerecse régió (Tatabánya) felé lehetne összeköttetést létesíteni. A "KRÉTA"-n kívüli települések közül egy ilyen bicikliút hálózat Piliscsét, Mányt és Budaörsöt érintené. Amennyiben Telki és Nagykovács között a bicikliút nyomvonala a Budai TVK-en keresztül, ill. a terepviszonyok miatt nem lenne realizálható, úgy Nagykovács a speciális fekvése miatt a budai körből kimarad, a csak egyedi úticélként kapcsolódhatna be Buda felől. (Ez utóbbi esetben Pátyról Budakeszin át realizálódik a budai kör.)

Hivatkozott irodalom

Official Publication of the EU 1992. Towards Sustainability: a European Community Program of Policy and Action in relation to the Environment and Sustainable Development (Office for Official Publication of the EU, Luxembourg)

Pécsi M. - Somogyi S. 1993. Magyarország kistájainak katasztere I-II. MTA FKI, Budapest

Jelmagyarázat:

- a = fővárosi összekötő "észak"
- b = "Buda-kör"
- c = "Pilis-kör"
- d = pesthidegkúti összekötő
- e = "Zsámbék-kör"
- f = fővárosi összekötő "dél"
- g = "Bicske-kör"
- h = Vértes-Velence összekötő
- i = Gerecse összekötő

13. ábra
 A "KRÉTA" településein a tervezet
 öko-bicikliút hálózat egyes szakaszai

* nem tagja a KRÉTÁnak